

**รายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษา
ในวาระครบรอบ 3 ปีของการประกาศใช้
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

**สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ**

พฤศจิกายน 2545

คำนำ

จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษานั้น เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา รวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรม แต่หัวใจหลักของการปฏิรูปการศึกษาอยู่ที่การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่ง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร) ได้อธิบายความหมายไว้ได้อย่างชัดเจนว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ คือ **การปลดปล่อยพลังสมองของผู้เรียน**

นับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 ที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน ได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาและการปฏิรูปการเรียนรู้ในหลายเรื่อง ทั้งการดำเนินการด้านกฎหมาย การจัดทำนโยบาย แผน และการนำแผนสู่การปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการปฏิรูปการศึกษารั้งนี้เป็นการปฏิรูปทั้งระบบครบกระบวนการ จำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้จัดทำรายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษา ในวาระครบรอบ 3 ปีของการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้ผู้รับผิดชอบทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ และประชาชนทั่วไป ได้ทราบสถานการณ์และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และเป็นการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันให้การปฏิรูปการศึกษาก้าวหน้าต่อไป

ในการนี้ ได้มีการจัดทำรายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาในภาพรวม 1 ฉบับ และรายงานจำแนกตามรายหมวดอีก 8 ฉบับ ตั้งแต่หมวด 2 ถึงหมวด 9 ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มเติมจากรายงานภาพรวม โดยรายงานฉบับนี้เป็นรายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 **หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา**

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิรูปการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศไทยในสังคมโลกต่อไป

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

พฤศจิกายน 2545

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ซึ่งเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้ในช่วง 3 ปีหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายและข้อมูลที่ได้จากผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูล โดยจัดระดับความก้าวหน้าของการดำเนินงานเป็น 4 ระดับ คือ 1) ไม่มีความก้าวหน้า 2) ก้าวหน้าน้อย 3) ก้าวหน้าปานกลางและ 4) ก้าวหน้ามาก ตามดัชนีที่กำหนดใน 2 มิติ คือ 1) การดำเนินงานที่เป็นกระบวนการขั้นตอน (Stage of development) ของการนำนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติ 2) ความสอดคล้อง (Relevance) ผลการดำเนินงานกับเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นอกจากนี้มีการตรวจสอบข้อมูลโดยการประชุมคณะทำงานติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาและมีการประชุมโต๊ะกลมที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาร่างรายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ผลสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นหลักสูตรแกนกลางมีความก้าวหน้ามาก เนื่องจากมีการประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 และมีการนำร่องในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนหลักสูตรสถานศึกษามีการเตรียมการในการให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรควบคู่ไปกับการเตรียมการใช้หลักสูตรแกนกลาง มีการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาบุคลากร มีโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนเครือข่ายในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา นับว่ามีความก้าวหน้าระดับปานกลาง สำหรับหลักสูตรอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษามีการปรับสาระหลักสูตรแต่ละสาขาวิชาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและท้องถิ่น

มีโครงการนำร่องในการปรับปรุงหลักสูตรในกลุ่ม 6 สาขาวิชา ผลการดำเนินงานของหลักสูตรอุดมศึกษามีความก้าวหน้าระดับปานกลาง

2. การเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้งนโยบายและการนำไปสู่การปฏิบัติ แต่ยังคงขยายผลไม่ครอบคลุมทุกโรงเรียนและยังไม่มี การติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าระดับปานกลาง ส่วนระดับอุดมศึกษามีการสร้างองค์ความรู้ ทั้งมีแผนการดำเนินการและมีโครงการนำร่องอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่มีการขยายผลที่ครอบคลุมทุกแห่ง ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าระดับปานกลาง ในด้านการวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงยังมีความก้าวหน้า น้อย ทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาเนื่องจากครู ศึกษานิเทศก์ใช้การประเมินแบบเดิมที่เน้นด้านวิชาการ ส่วนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อัตนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีครูที่ทำวิจัยน้อย ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้า น้อย ระดับอุดมศึกษา มีผลงานวิจัยประมาณ 2,800 เรื่อง คณาจารย์มีผลงานวิจัยร้อยละ 48 ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าปานกลาง สำหรับการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ในชุมชน ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าปานกลาง

3. การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีการดำเนินงานโดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าปานกลาง

4. การจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ ทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา การจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อยังให้ความสำคัญกับด้านวิชาการเป็นหลัก ส่วนที่เป็นผลการประเมินความประพฤติ พฤติกรรม ยังไม่ได้นำมาพิจารณา ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้า น้อย

ปัญหาอุปสรรคของการปฏิรูปการเรียนรู้อัตนด้านหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดบุคลากร อาจจะไม่มีความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนการเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนของครูที่ให้สอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยน เนื่องจากจำนวนนักเรียน

ในแต่ละห้องเรียนมีจำนวนมาก ครูมีภาระงานมาก ทำให้ครูไม่สามารถจัดเตรียมการสอนที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่มีแผนงาน โครงการในการพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ การจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ ซึ่งจะต้องนำคุณลักษณะของผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม มาพิจารณา จำเป็นต้องมีการเก็บข้อมูลเป็นระยะ ๆ และสม่ำเสมอ จึงจะได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง ประกอบกับครูมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบนักเรียนจำนวนมาก ทำให้ไม่เอื้อต่อการประเมินคุณลักษณะของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ ในเรื่องหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ โรงเรียนขนาดเล็กที่มีบุคลากรไม่เพียงพอ หน่วยงานต้นสังกัด ควรมีแผนดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนเหล่านี้มีความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรมีการติดตามผลเพื่อให้ทราบผลดี และปัญหาอุปสรรคนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพทุกระดับและกลุ่มเป้าหมาย สำหรับการดำเนินงานในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ควรประสานเชื่อมโยงกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนวิธีการจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ จำเป็นต้องใช้เวลาในการเตรียมการและดำเนินการอย่างรอบคอบ เพื่อให้การนำไปใช้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

สารบัญ

หน้า

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร.....	ก-ค
บทที่ 1 บทนำ	
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์	5
ขอบเขตการศึกษา.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วิธีดำเนินการ	
การจัดทำประเด็นการประเมิน.....	7
การเก็บรวบรวมข้อมูล	7
การวิเคราะห์ข้อมูล	8
การตรวจสอบข้อมูล	9
บทที่ 3 ความก้าวหน้าการปฏิรูปการศึกษา	
ประเด็นที่ 1 หลักสูตรการศึกษา	12
ประเด็นที่ 2 การเรียนรู้.....	26
ประเด็นที่ 3 การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต	52
ประเด็นที่ 4 การจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ	56
ตารางวิเคราะห์ความก้าวหน้าการดำเนินงาน หมวด 4	62
บทที่ 4 สรุป ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ	
สรุป.....	65
ปัญหาอุปสรรค	68
ข้อเสนอแนะ.....	69
บรรณานุกรม	71

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณภาพ และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กระบวนการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ เป้าหมายของการจัดการศึกษาดังกล่าวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ จำเป็นต้องอาศัยทุกส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมผลักดันให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ ซึ่งขณะนี้การดำเนินงานหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดำเนินมาครบรอบ 3 ปี โดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ซึ่งครอบคลุมมาตรา 22-30 สาระในแต่ละมาตรา กำหนดไว้ดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร ตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่ง และวรรคสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวย ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

เพื่อให้เห็นความก้าวหน้าในการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานระดับนโยบาย หน่วยงานระดับปฏิบัติ รวมทั้งองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ๆ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้ดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ทุกส่วนของสังคมได้รับทราบผลการดำเนินงานในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้ นอกจากนั้นยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ร่วมผลักดันให้การดำเนินงานเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งให้คนไทยมีทั้งความรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิต

2. วัตถุประสงค์

เพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ในช่วง 3 ปีหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

3. ขอบเขตการศึกษา

3.1 การติดตามและประเมินผลการดำเนินการในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษานำสาระในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นประเด็นในการติดตามและประเมินผล

3.2 ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ประสานงานและคณะทำงานของแต่ละหน่วยงาน เมื่อสิ้นสุดเดือนสิงหาคม 2545 นับเป็นผลการดำเนินงานของหน่วยงานนั้นในช่วง 3 ปีหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 ทุกส่วนของสังคมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบสถานการณ์ภาพของการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ในช่วง 3 ปีหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4.2 หน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนดำเนินการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

บทที่ 2 วิธีดำเนินการ

วิธีดำเนินการ ในการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาในหมวด 4
แนวการจัดการศึกษามีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. **การจัดทำประเด็นการประเมิน** ใช้สาระที่กำหนดในหมวด 4 แนวการจัดการ
ศึกษา มาตรา 22-30 เป็นแนวทางกำหนดประเด็น ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมเจตนารมณ์
ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ดำเนินการดังนี้

2.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย เช่น
กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงมหาดไทย สำนักงานปฏิรูปการ
ศึกษา (สปศ.) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ (สมศ.) และสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) โดยพิจารณาจากภารกิจของหน่วยงาน
แผนงาน/โครงการ ผลการดำเนินงานรวมทั้งปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงาน ซึ่งการ
เก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยคณะทำงานที่เป็นผู้แทนของหน่วยงานนั้น ๆ และมี
ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการจัดทำ
รายงานเพื่อเสนอให้ที่ประชุมคณะทำงานพิจารณาเป็นระยะๆ เกี่ยวกับความก้าวหน้า
การดำเนินงานในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เป็นภาพรวมของทุกหน่วยงาน

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูป
การเรียนรู้ เช่น ผู้ปกครอง ครู ผู้เรียนและผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม
แบบเจาะลึกในรายประเด็น เช่น เรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประเมิน
ผลผู้เรียนและการจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการประเมินมี
ความครอบคลุมทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เป็น
ประโยชน์ในการดำเนินการต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยการดำเนินงานดังนี้

3.1 กำหนดสาระในมาตรา 22-30 เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยกำหนดเป็นรายประเด็นที่ต้องประเมิน

3.2 ดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าในแต่ละประเด็น พิจารณาจาก 2 มิติ คือ

3.2.1 การดำเนินงานที่เป็นกระบวนการขั้นตอน (Stage of development) ของการนำนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติโดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

(1) ไม่มีความก้าวหน้า	- ไม่มีการดำเนินการใด ๆ
(2) ก้าวหน้าน้อย	- จัดทำนโยบาย /แผนปฏิบัติ /แผนงาน โครงการ
(3) ก้าวหน้าปานกลาง	- สร้างองค์ความรู้ ผลิตเอกสารพัฒนา บุคลากร และมีการทดลอง/นำร่อง
(4) ก้าวหน้ามาก	- ขยายผลได้เต็มรูปแบบ

3.2.2 ความสอดคล้อง (Relevance) โดยวิเคราะห์ผลการดำเนินงานกับเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เกณฑ์การพิจารณาดังนี้

- ผลการดำเนินงานสอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เกณฑ์การพิจารณาความก้าวหน้าเป็นไปตามข้อ 3.2.1

- ผลการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถือว่าก้าวหน้าน้อย

4. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลดำเนินการดังนี้

4.1 การประชุมคณะทำงานติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีทั้งหมด 29 คน การประชุมแต่ละครั้งมีการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานการประชุมรวมทั้งหมด 4 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1/2545 ในวันที่ 5 มีนาคม 2545 ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 38 คน ครั้งที่ 2/2545 ในวันที่ 4 เมษายน 2545 ผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 35 คน ครั้งที่ 3/2545 ในวันที่ 8 พฤษภาคม 2545 ผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 39 คน และครั้งที่ 4/2545 ในวันที่ 28 พฤษภาคม 2545 ผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 30 คน

4.2 ประชุมภายในของสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4.3 การประชุมโต๊ะกลมในวันที่ 19 กรกฎาคม 2545 ณ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องจำนวน 29 คน พิจารณาร่างรายงานผลการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษา หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา โดยนำผลที่ได้มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากการประชุม

4.4 การสัมมนา เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2545 ณ โรงแรมปรินทร์พาเลซ กรุงเทพมหานคร ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย นักวิชาการที่ปฏิบัติงานด้านนโยบาย แผน มาตรฐาน ประเมินผล รวมทั้งผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานทางการศึกษา ทั้งส่วนกลางและในระดับจังหวัด ประมาณ 150 คน เพื่อระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรค และสิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการในการปฏิรูปการศึกษา

บทที่ 3

ความก้าวหน้าการปฏิรูปการศึกษา

สาระบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ได้บัญญัติขึ้นด้วยเจตนารมณ์ที่ต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศและโลก โดยเตรียมเด็กไทยให้เข้าสู่สังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Society) จึงต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เริ่มจากการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลง มีรูปแบบหลักสูตรที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละวัยและระดับการศึกษา และในกระบวนการจัดการศึกษาให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงโดยประสานความร่วมมือจากทุกส่วนของสังคม และให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการวัดและประเมินผลที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รวมทั้งให้ผู้สอนใช้กระบวนการวิจัยมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการเรียนรู้ นอกจากนั้นให้สถานศึกษาร่วมกับทุกส่วนของสังคมจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และให้มีการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งให้ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อระดับต่างๆ ที่ให้ความสำคัญกับความรู้และคุณธรรม

จากสาระที่กล่าวมาข้างต้น การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาตามหมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา ประกอบด้วยประเด็นหลัก 4 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 หลักสูตรการศึกษา

ประเด็นที่ 2 การเรียนรู้

ประเด็นที่ 3 การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นที่ 4 การจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ

รายละเอียดของแต่ละประเด็นจะนำเสนอในภาพรวมของผลการดำเนินงาน ซึ่งแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่บ่งชี้ถึงความก้าวหน้าของการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 หลักสูตรการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 กำหนดให้มีการจัดทำหรือปรับหลักสูตรการศึกษาทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา ให้มีลักษณะที่หลากหลายเหมาะสมกับบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรัฐต้องจัดให้มีหลักสูตรแกนกลางที่มีลักษณะของความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และต้องส่งเสริมให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ในระดับอุดมศึกษาให้มีการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน มุ่งเน้นพัฒนาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง และการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

จากประเด็นในเรื่องหลักสูตรการศึกษา พบว่า มีประเด็นที่พิจารณา ดังต่อไปนี้

- 1.1 หลักสูตรแกนกลาง
- 1.2 หลักสูตรสถานศึกษา
- 1.3 หลักสูตรอุดมศึกษา

รายละเอียดแต่ละประเด็นมีดังนี้

1.1 หลักสูตรแกนกลาง

1.1.1 **สิ่งที่ต้องดำเนินการ** คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพตลอดจนการศึกษาต่อ

1.1.2 ผลการดำเนินงาน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรแกนกลางซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีการดำเนินการในการจัดทำดังนี้

- ◆ วิเคราะห์หลักสูตรปัจจุบัน/หลักสูตรของนานาชาติ/ประเทศ/พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
  - ◆ คณะกรรมการดำเนินการยกร่างหลักสูตรระหว่าง ปี 2542-2544
  - ◆ ประชุมรับฟังความคิดเห็นทั่วประเทศ ทั้งจากประชาชน ข้าราชการ สื่อมวลชน รวมทั้งทางอินเทอร์เน็ต และทางตู้ ป.ณ. 39
  - ◆ ประกาศระเบียบคณะกรรมการหลักสูตรทุกสถานศึกษา
  - ◆ ปรับปรุงเสนอร่างหลักสูตรต่อกระทรวง
  - ◆ ประชุมรับฟังความคิดเห็นผู้เกี่ยวข้องตามนโยบายของรัฐบาล รวม 13 ครั้งจากทุกกรม
  - ◆ คณะผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ พิจารณากลับกรองและให้ความเห็น
  - ◆ เสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเพื่อประกาศใช้

มีการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 โดยมีเงื่อนไขและเวลาการใช้หลักสูตร ดังนี้

ปีการศึกษา 2546 ให้ใช้สำหรับ ชั้น ป.1 ป.4 ม.1 และ ม.4

ปีการศึกษา 2547 ให้ใช้สำหรับ ชั้น ป.1 ป.2 ป.4 ป.5 ม.1 ม.2 ม.4

และ ม.5

ปีการศึกษา 2548 ให้ใช้ทุกชั้นเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางมีโครงสร้างยืดหยุ่น กำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม 8 กลุ่มวิชา (กลุ่มวิชาภาษาไทย กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มวิชาศิลปะ กลุ่มวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี และกลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นช่วงชั้นละ

3 ปี จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนจนเพื่อการศึกษาต่อ

กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการสำหรับการนำหลักสูตรแกนกลางไปใช้ดังนี้

- ◆ จัดทำและเผยแพร่เอกสารหลักสูตร/สื่อต่างๆ ให้กับโรงเรียนนำร่อง และโรงเรียนเครือข่าย และให้กับครูทุกคนในสถานศึกษาทุกแห่ง
- ◆ การนำร่องการใช้หลักสูตรในโรงเรียนนำร่อง 162 โรง โรงเรียนเครือข่าย 1,838 โรง และโรงเรียนนำร่องในเขตพื้นที่ปฏิรูปการศึกษา 5 จังหวัด 175 โรง รวมประมาณ 2,175 โรง โดยให้มีการฝึกปฏิบัติจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้และการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งเริ่มนำร่องในปีการศึกษา 2545 ในชั้น ป.1 ป.4 ม.1 และ ม.4 และจะให้ครบวงจรทุกชั้นปีในปีการศึกษา 2547 เพื่อเตรียมการใช้อย่างเต็มรูปแบบ ทั่วประเทศ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 เป็นต้นไป
- ◆ การพัฒนาบุคลากรจำนวน 4,400 คน มีการจัดทำชุดฝึกอบรมและสื่อเพื่อพัฒนาวิทยากรหลักสูตร มีการอบรมวิทยากรในระดับจังหวัด และอบรมครูทั่วประเทศ (ดำเนินการโดยกรมต้นสังกัด)
- ◆ จัดให้มีเครือข่ายพี่เลี้ยงจากสถาบันราชภัฏ ทบวงมหาวิทยาลัยและองค์กรเอกชน ประมาณ 825 คน
- ◆ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนนำร่อง โรงเรียนเครือข่ายร่วมกับต้นสังกัด และเครือข่ายพี่เลี้ยงทั้งในส่วนกลางและในพื้นที่ทั่วประเทศ
- ◆ จัดให้มีคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพวิชาการ 8 กลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

1.1.3 ผลการวิเคราะห์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้การจัดทำหลักสูตรแกนกลางเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งขณะทำการประเมินยังไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่กรมวิชาการ ได้ดำเนินการจัดทำและได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 โดยสาระของหลักสูตรแกนกลางสอดคล้องกับมาตรา 27 วรรคแรก ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีโครงการนำร่องการใช้หลักสูตรเพื่อเตรียมการใช้อย่างเต็มรูปแบบทั่วประเทศ ดังนั้น กล่าวได้ว่า การดำเนินงานมีความก้าวหน้ามาก

1.1.4 ปัญหา อุปสรรค

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างหลักสูตรเดิม เช่น ในเรื่องของสาระรายวิชา เวลาที่ใช้จัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องใหม่สำหรับครู/สถานศึกษา จำเป็นที่ครูผู้สอนและผู้บริหารต้องใช้เวลาในการศึกษาเตรียมการ

1.1.5 ข้อเสนอแนะ

- (1) เร่งสร้างความเข้าใจ และให้ครูผู้สอนตระหนักถึงความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนหลักสูตรที่ดำเนินการเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- (2) ให้จัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเป็นกลุ่มสาระต่าง ๆ เพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งใช้เป็นแนวทางในการเตรียมการก่อนมีการใช้จริงในทุกชั้นเรียน

1.2 หลักสูตรสถานศึกษา

1.2.1 สิ่งที่ต้องดำเนินการ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระหลักสูตรที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลาง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

1.2.2 ผลการดำเนินงาน

เนื่องจากการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 และขณะนี้อยู่ในระยะการนำร่องหลักสูตร ดังนั้น การดำเนินการให้มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจึงอยู่ในระยะเตรียมการ ซึ่งการเตรียมการต้องดำเนินการควบคู่กันไป คือ ให้สถานศึกษาเข้าใจในสาระของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา กิจกรรมในการดำเนินการมีดังนี้

- (1) จัดทำแนวทางเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
- (2) พัฒนาบุคลากรของหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

กรมวิชาการ

- ◆ อบรมศึกษานิเทศก์และบุคลากรของโรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 162 โรงเรียน (ศึกษานิเทศก์ จำนวน 162 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 162 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,620 คน)
- ◆ อบรมวิทยากรแกนนำระดับชาติของหน่วยงานต้นสังกัดสถานศึกษา จำนวน 1,200 คน เพื่อไปทำหน้าที่เป็นวิทยากรแกนนำอบรมปฏิบัติการโรงเรียนเครือข่าย จำนวน 1,805 โรงเรียน

กรมสามัญศึกษา

- ◆ อบรมวิทยากรแกนนำร่วมกับกรมวิชาการ จำนวน 300 คน เพื่อไปอบรมบุคลากรของโรงเรียนเครือข่ายในสังกัดของกรมสามัญศึกษา
- ◆ อบรมบุคลากรของโรงเรียนเครือข่าย จำนวน 474 โรงเรียน จำนวน 8,058 คน เพื่อให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งนำไปใช้ในปีการศึกษา 2545
- ◆ อบรมบุคลากรของโรงเรียนที่จะใช้หลักสูตรในปีการศึกษา 2546 จำนวน 2,119 โรงเรียน จำนวน 31,680 คน เพื่อให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแผนบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาก่อนขั้นพื้นฐาน และนำไปใช้ในปีการศึกษา 2546

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

- ◆ อบรมวิทยากรแกนนำการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกับกรมวิชาการ จำนวน 300 คน เพื่อไปอบรมบุคลากรของโรงเรียนเครือข่าย 1,011 โรงเรียน
- ◆ อบรมบุคลากรของโรงเรียนเครือข่าย 1,011 โรงเรียน จำนวน 10,110 คน เพื่อให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา แผนบริหารจัดการหลักสูตรและนำไปใช้ในปีการศึกษา 2545
- ◆ อบรมผู้บริหารและครูโรงเรียนคุณภาพแกนนำกลุ่มโรงเรียน 4,641 โรงเรียนทั่วประเทศ โดยวิทยากรแกนนำ และวิทยากรหลักสูตรระดับจังหวัด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

- ◆ อบรมวิทยากรแกนนำการร่วมกับกรมวิชาการ จำนวน 180 คน เพื่อไปอบรมบุคลากรของโรงเรียนเครือข่ายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 248 โรงเรียน
- ◆ อบรมผู้บริหารและครูโรงเรียนเครือข่าย ประมาณ 2,480 คน เพื่อให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา แผนบริหารจัดการหลักสูตรและนำไปใช้ในปีการศึกษา 2545
- ◆ อบรมผู้บริหารและครูโรงเรียนทั่วไปอีก 2,246 โรงเรียนซึ่งแยกเป็นโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา 1,946 โรงเรียน และโรงเรียนเอกชน (โรงเรียนที่สอนภาษาจีนรวมกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม) จำนวน 300 โรงเรียน

(3) มีการติดตามความพร้อมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยคณะอนุกรรมการพิจารณาวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งติดตามผลจากโรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตร จากโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา สังกัดละ 1 โรงเรียน จาก 76 จังหวัด รวมทั้งโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานการศึกษา

กรุงเทพมหานคร และสำนักบริหารการการศึกษาท้องถิ่น รวม 162 โรง โดยสอบถาม
ผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

- ◆ ผู้บริหารมีความเห็นว่าสถานศึกษาได้เตรียมความพร้อมการใช้
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ร้อยละ 98 ส่วนในด้านการจัดทำสาระ
ของหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า ดำเนินการแล้ว ร้อยละ 81 และมีความมั่นใจในการนำ
หลักสูตรไปใช้ในปีการศึกษา 2545 ร้อยละ 85

- ◆ ครูผู้สอน ดำเนินการจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา
ดำเนินการไปแล้ว ร้อยละ 95 และมีความมั่นใจในการนำหลักสูตรไปใช้ในปีการศึกษา
2545 ร้อยละ 50

ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็น
ของครูเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เมื่อเดือนกรกฎาคม 2545 ซึ่งจากการ
สอบถามครูจำนวน 1,157 คน เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรการศึกษาพบว่า ครูที่ตอบ
แบบสอบถามร้อยละ 47 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า
20 ปี จำนวนร้อยละ 45 มีระดับการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีร้อยละ 82 สังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ร้อยละ 31 รองลงมาสังกัดกรม
สามัญศึกษาร้อยละ 26 และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนร้อยละ 14
ตามลำดับ ซึ่งครูเหล่านี้อยู่ในโรงเรียนนาร่อง/เครือข่ายการใช้หลักสูตรของกระทรวง
ศึกษาธิการร้อยละ 68 ส่วนอีกร้อยละ 30 ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนนาร่อง/เครือข่าย นอกจาก
นั้นยังพบว่า ครูร้อยละ 77 เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
อีกร้อยละ 23 ไม่เคยได้รับการอบรม เมื่อพิจารณาถึงความรู้ความเข้าใจของครูในการ
จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาพบว่าครูร้อยละ 61 มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง
รองลงมาร้อยละ 22 มีความรู้ความเข้าใจมาก ร้อยละ 17 มีความรู้ความเข้าใจน้อย
และครูร้อยละ 88 คิดว่าสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ ร้อยละ 82 คิดว่า

ผู้ปกครอง/ชุมชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่โรงเรียนจัดทำและนำหลักสูตรสถานศึกษา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

สำหรับข้อเสนอแนะที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของครูเกี่ยวกับการให้สถานศึกษาสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ ควรได้รับการสนับสนุนในด้านใดบ้าง ซึ่งข้อเสนอแนะ มีดังนี้

- (1) การสนับสนุนด้านงบประมาณ
- (2) การสนับสนุนด้านบุคลากรที่มีความชำนาญ เชี่ยวชาญในเรื่องการจัดทำหลักสูตร และมีความรู้เกี่ยวกับชุมชน
- (3) ให้เวลาในการจัดทำอย่างเพียงพอ
- (4) มีวิทยากรในการแนะนำ ให้คำปรึกษา
- (5) มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง
- (6) สนับสนุนด้านอุปกรณ์ สื่อ
- (7) มีการนิเทศ ติดตามอย่างต่อเนื่อง
- (8) มีเอกสารวิชาการต่างๆ เช่น สาระทั้ง 8 กลุ่มวิชา มาตรฐานแต่ละช่วงชั้น รวมทั้งคู่มือการดำเนินงาน

1.2.3 ผลการวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตร ซึ่งได้ดำเนินการควบคู่ไปกับการเตรียมการใช้หลักสูตรแกนกลาง ซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 พบว่า มีการดำเนินการเตรียมการทั้งการวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากรและโครงการนำร่องที่ครอบคลุมโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นโรงเรียนแกนนำในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของแต่ละสังกัดต่อไป และเมื่อพิจารณา ร่วมกับผลการติดตามการนำร่องการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา พบว่า ครูร้อยละ 50 ไม่นั่นใจในการนำหลักสูตรไปใช้ การดำเนินงานมีความก้าวหน้าปานกลาง

1.2.4 ปัญหา อุปสรรค

(1) การประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีการวางแผนเตรียมการสนับสนุนเพื่อให้บุคลากรโดยเฉพาะผู้บริหารและครูผู้สอน ได้มีความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้ โดยจัดให้มีการอบรมชี้แจงและอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตร การบริหารจัดการหลักสูตร และสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ นอกจากนั้น ยังได้มีการจัดทำเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ ได้แก่ คู่มือกลุ่มสาระแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เป็นต้น เพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการเตรียมการใช้หลักสูตร ถึงแม้ว่าระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมการใช้หลักสูตรจะค่อนข้างน้อย แต่การที่มีแผนพัฒนาบุคลากรและมีเอกสารแนวทางการดำเนินการต่าง ๆ จะช่วยให้สถานศึกษาจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตร มีความพร้อมที่จะใช้หลักสูตรและเป็นตัวอย่างในการใช้หลักสูตรให้กับโรงเรียนทั่วไปได้ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก รวมทั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ที่อาจจะยังไม่มีความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ

(2) การสร้างหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นนั้น มีทั้งข้อดีและข้อที่ควรระวังในกรณีที่ผู้นำหลักสูตรไปใช้ขาดความเข้าใจ ความยืดหยุ่นในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าทุกเรื่อง ท้องถิ่นหรือสถานศึกษาจัดสาระการเรียนรู้ได้เองทั้งหมด เพราะยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเรียนรู้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับเด็กไทยทุกคนทั่วประเทศ ต้องได้เรียนและมีความรู้ความเข้าใจเหมือนกัน

(3) หลักสูตรใหม่แยกเป็นกลุ่มสาระเน้นรายวิชาตั้งแต่ชั้น ป.1 โรงเรียนจะรู้สึกว่าการขาดครูเฉพาะสาขาเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ทั้งนี้หลักสูตรได้เสนอแนะให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ในช่วงขั้นต้น ๆ (ประถมศึกษา) เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจในการเตรียมการใช้หลักสูตรต่อไป

(4) การนำหลักสูตรใหม่ไปใช้ ไม่ใช่เรื่องของครูกับนักเรียนเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของผู้ปกครอง ชุมชน และประชาชน ดังนั้น ทุกฝ่ายจะต้องรับรู้บทบาทที่ตน

เกี่ยวข้อง ทั้งการพัฒนาหลักสูตร การใช้หลักสูตร ซึ่งเป็นบทบาทร่วมกันของทุกคนในสังคม

1.2.5 ข้อเสนอแนะ

(1) สร้างความมั่นใจให้กับครูในการทำหลักสูตร โดยการฝึกอบรมครูให้ทั่วถึง เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจรอบการจัดทำหลักสูตรตามมาตรฐานและสาระที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

(2) โรงเรียนขนาดเล็กที่มีบุคลากรไม่เพียงพอ หน่วยงานต้นสังกัด ควรมีแผนดำเนินการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนเหล่านี้ มีความพร้อมในการใช้หลักสูตรต่อไป เช่น ให้กลุ่มโรงเรียนหรือสหวิทยาเขตจัดทำหลักสูตรและนำไปใช้ร่วมกัน รวมทั้งการจัดทำเครือข่ายเพื่อการขยายผลหลักสูตร

(3) ควรมีแผนการนิเทศ และมีระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาสอดคล้องกับสภาพผู้เรียนและชุมชน รวมทั้งบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

(4) เร่งประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง ชุมชน และประชาชนทั่วไปได้รับทราบบทบาทของตนเองในการมีส่วนร่วมกับสถานศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่ใช้จัดการเรียนการสอนให้เยาวชนมีคุณลักษณะตามที่พึงประสงค์

1.3 หลักสูตรอุดมศึกษา

1.3.1 สิ่งที่ต้องดำเนินการ

จัดทำหลักสูตรอุดมศึกษาให้มีลักษณะที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและศักยภาพ โดยมีสาระที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ รวมทั้งมีการพัฒนาค่านิยม วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

1.3.2 ผลการดำเนินงาน

หลักสูตรอุดมศึกษาในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรที่เน้นด้านวิชาชีพหรือหลักสูตรเฉพาะทาง โดยมีทั้งหลักสูตรระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก ระดับอนุปริญญา ประกาศนียบัตร ประกาศนียบัตรชั้นสูง รวมทั้งหลักสูตรฝึกอบรมและหลักสูตรต่อเนื่องต่าง ๆ ทั้งนี้เนื้อหาและระยะเวลาเรียนแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนั้น ด้วยมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีอิสระในการกำหนดหลักสูตรโดยทบวงมหาวิทยาลัยได้มอบอำนาจให้อธิการบดี โดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดและในกำกับทบวงมหาวิทยาลัยมีอำนาจในการให้ความเห็นชอบหลักสูตรของมหาวิทยาลัย/สถาบันได้เอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องมีการสร้างและมาตรฐานตามเกณฑ์ที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด และต้องได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาแล้ว รวมทั้งต้องได้รับอนุมัติจากสภาสถาบันก่อนการเปิดสอน โดยทบวงมหาวิทยาลัยจะพิจารณาว่าหลักสูตรนั้นเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรที่กำหนดหรือไม่ หลังจากนั้นจะเสนอคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) พิจารณารับรองคุณวุฒิผู้สำเร็จการศึกษาต่อไป สำหรับในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) จะให้อำนาจสภาสถาบันในการบรรจุหลักสูตรและการปรับแผนได้ ภายใต้กรอบนโยบายและหลักเกณฑ์ที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด แต่ทั้งนี้จะต้องแจ้งให้ทบวงมหาวิทยาลัยทราบด้วย

สำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน การดำเนินการเปิดสอนหลักสูตรจะต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการขอเปิดหลักสูตรและการรับรองมาตรฐานคณะกรรมการสถาบันอุดมศึกษาเอกชน คณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัย และรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย หลังจากทีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการสอนหลักสูตรแล้ว ทบวงมหาวิทยาลัยจะติดตาม ตรวจสอบการเรียนการสอนตลอดจนวัดและประเมินผลเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนรักษามาตรฐานการศึกษาตามที่ได้รับรองไว้

การดำเนินการในเรื่องหลักสูตรระดับอุดมศึกษา มีดังนี้

ก. การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

(1) ทบวงมหาวิทยาลัย ทำวิจัย เรื่อง รูปแบบและแนวทางพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ และวิจัยเอกสารเรื่องหลักเกณฑ์และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์ในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า

(2) สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ได้ดำเนินการวิจัยและปรับปรุงหลักสูตรด้านสังคมศาสตร์โดยจัดให้มีการแต่งตั้งคณะทำงาน ดำเนินการวิจัยและปรับปรุงหลักสูตร โดยดำเนินการทดลองใช้ในสถาบัน 2 แห่ง และมีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรใหม่โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรดำเนินการร่างหลักสูตรและเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณา

ข. การปรับปรุงหลักสูตร

(1) ทบวงมหาวิทยาลัย

- ◆ มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานและผู้ใช้

- ◆ มีโครงการพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา โดยสหกิจศึกษา (Co-operative Education) เป็นระบบการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติงานในสถานประกอบการอย่างมีระบบ โดยจัดให้มีการเรียนในสถานศึกษาร่วมกับการจัดให้นักศึกษาระดับชั้น ปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 ไปปฏิบัติงานจริง ในสถานประกอบการที่ให้ความร่วมมือในฐานะเป็นพนักงานชั่วคราว เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 16 สัปดาห์ และจะได้รับหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต ในระบบการศึกษาแบบทวิภาค มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาศักยภาพนักศึกษาให้มีทักษะในการประกอบอาชีพ โดยได้รับประสบการณ์จากสถานประกอบการในรูปแบบที่มีคุณค่าเหนือกว่าการฝึกงาน ช่วยลดปัญหาการว่างงานและก่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยตลอดเวลาร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและสถานประกอบการ

♦ มีโครงการนำร่องในการปรับปรุงหลักสูตรในกลุ่ม 6 สาขาวิชา คือ สาขาการท่องเที่ยว สาขาวิชาบัญชี สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ และสาขาวิชาอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อให้มีความเป็นสากล มีคุณภาพมาตรฐานทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก ผลการปรับปรุงหลักสูตรโครงการนำร่องทั้ง 6 กลุ่มสาขาวิชา จะใช้เป็นแกนนำในการปรับปรุงหลักสูตรสาขาวิชาอื่น ๆ ให้มีคุณภาพมาตรฐานต่อไป

♦ สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยทั้งของรัฐและเอกชนจัดหลักสูตรนานาชาติซึ่งใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในประเทศเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการเรียนการสอน และบุคลากรของมหาวิทยาลัย ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2544 มีหลักสูตรที่เป็นหลักสูตรนานาชาติ จำนวน 425 หลักสูตร เป็นผลให้นักศึกษาไทยได้มีโอกาสเรียนหลักสูตรนานาชาติ และเชื้อให้นักศึกษาต่างชาติมาเรียนมากขึ้น รวมทั้งชาวต่างชาติที่มาประกอบอาชีพหรือทำงานในประเทศไทยได้ให้บุตรหลานศึกษาในประเทศไทยมากขึ้นอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายที่จะพัฒนาให้สถาบันอุดมศึกษาไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาของภูมิภาคนี้ในระดับโลก

(2) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียนด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสังคมศาสตร์ทั้งระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ปริญญาตรี และประกาศนียบัตรบัณฑิต จำนวน 262 สาขาวิชา โดยเน้นการฝึกปฏิบัติให้นักศึกษาได้ฝึกกระบวนการคิด ฝึกทักษะ เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

(3) สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง ได้จัดทำโครงการพัฒนาหลักสูตรต่างๆ 7 โครงการ ได้แก่

♦ โครงการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี 6 ปี

♦ โครงการพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการศึกษา

- ◆ โครงการพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตของการบริหารการศึกษา(สำหรับผู้ที่สำเร็จปริญญาตรีเข้ามาศึกษาเพื่อรองรับการขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา)
- ◆ โครงการพัฒนาหลักสูตรปริญญาโททางการสอน
- ◆ โครงการพัฒนาหลักสูตรปริญญาโททางการบริหารการศึกษา
- ◆ โครงการพัฒนาหลักสูตรการผลิตบุคลากรทางการศึกษา พัฒนาหลักสูตรทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท สาขาหลักประกอบด้วยสถิติและการวิจัย นโยบายและการแนะแนว เทคโนโลยีสารสนเทศ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศ
- ◆ โครงการพัฒนาหลักสูตรพิเศษเพื่อผลิตครูและผู้บริหารประจำการให้ได้รับวุฒิปริญญาตรีทางการศึกษาและบริหารการศึกษา

ค. การเผยแพร่ข้อมูลหลักสูตร

ทบวงมหาวิทยาลัย ได้จัดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลหลักสูตรเป็นประจำทุกปี ปีละหลายครั้ง ภายใต้ชื่องาน ตลาดนัดหลักสูตร โดยจัดกระจายตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง และผู้ที่สนใจที่อยู่ในภูมิภาคนั้น ได้รับทราบข้อมูล และพัฒนาการหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งเป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจเข้าศึกษาในสาขาวิชาที่สนใจ

1.3.3 ผลการวิเคราะห์

ผลการดำเนินงานในด้านหลักสูตรอุดมศึกษา พบว่า ในระดับอุดมศึกษามีความก้าวหน้าในระดับปานกลาง เนื่องจากมีความเคลื่อนไหวในการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและบริบทของสังคม มีโครงการส่งเสริมบัณฑิตให้พร้อมที่จะเป็นผู้ประกอบการของประเทศ มีแผนการดำเนินงานที่มีทั้งการศึกษา วิจัยเพื่อนำผลมา

ปรับปรุงหลักสูตร มีโครงการนำร่องใน 6 สาขาวิชา มีการเผยแพร่ผลการวิจัย และจัดงานตลาดนัดหลักสูตร กระจายไปตามภูมิภาคต่าง ๆ

1.3.4 ปัญหา อุปสรรค

(1) การปรับปรุงหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้มอบอำนาจให้อธิการบดีโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดและในกำกับทบวงมหาวิทยาลัยมีอำนาจในการให้ความเห็นชอบหลักสูตรของมหาวิทยาลัย/สถาบันได้เอง ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาประเภทนี้มีจำนวนมาก แต่ละสถาบันมีคณะจำนวนมาก การติดตามผลในเรื่องนี้ต้องใช้เวลาในการประสานงานกับคณะ/สถาบันโดยตรง

(2) หลักสูตรอุดมศึกษา ที่สังกัดกระทรวงอื่น ๆ รวมทั้งหลักสูตรเฉพาะทาง ที่เป็นความต้องการของหน่วยงานการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ยังทำไม่ได้ ไม่ครบถ้วน

1.3.5 ข้อเสนอแนะ

หลักสูตรอุดมศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย เพื่อให้การผลิตกำลังคนสอดคล้องกับความต้องการของประเทศ ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษา ควรให้ความสนใจและปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพ พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ประเด็นที่ 2 การเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มีเจตนารมณ์ให้มีการดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ใน 4 ด้าน คือ 1) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง 3) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และ 4) การมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ในชุมชน เจตนารมณ์ดังกล่าวจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน การติดตามและประเมินผล แบ่งเป็น 4 ประเด็น คือ

- 2.1 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 2.2 การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง
- 2.3 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อ
- 2.4 การมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ในชุมชน

รายละเอียดการติดตามแต่ละประเด็น มีดังนี้

2.1 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1.1 สิ่งที่ต้องดำเนินการ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ที่กำหนดให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้อทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา โดยให้จัดการเรียนการสอนแบบ บูรณาการความรู้คู่คุณธรรมในเรื่องเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว สังคม ความรู้และทักษะ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม กีฬา ภูมิปัญญาไทย ความรู้ทางคณิตศาสตร์ ภาษาไทย และการประกอบอาชีพ เนื้อหาสาระและกิจกรรมต้องจัดให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัด ความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน มีการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้ใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา ได้เรียนรู้ จากประสบการณ์จริง ได้ฝึกปฏิบัติให้คิดเป็น ทำเป็น ให้รู้จักการอ่าน ใฝ่รู้ นอกจากนี้ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเรียนรู้และจัดให้เรียนได้ ในทุกสถานที่โดยร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน

2.1.2 ผลการดำเนินงาน

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การกำหนดแนวทางจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นแนวทางที่รัฐบาลให้ความสำคัญ ซึ่งเห็นได้จากเป้าหมายหนึ่งของ นโยบายรัฐบาลที่แถลงไว้ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้อ

คือ ให้ยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หลักการเรียนรู้ด้วยตนเอง และหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสร้างนิสัยรักการอ่าน จัดให้มีห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้/ชุมชน และสื่อการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ อย่างทั่วถึง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดบูรณาการทางการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและกีฬา ในการให้การศึกษาบรมแก่เด็กและเยาวชน

สำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก็ได้มีการกำหนดนโยบายหรือแนวทางไว้ ดังนี้

- กรมสามัญศึกษา มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และนำไปสู่การปฏิบัติที่ครบวงจร โดยอาศัยโรงเรียนแกนนำ สหวิทยาเขต ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนและชมรมครู ซึ่งมีความเข้าใจและได้ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมาแล้วเป็นหน่วยงานและองค์กรหลักในการดำเนินการ

- กรมอาชีวศึกษา มีนโยบายปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนอาชีวศึกษา โดยกำหนดไว้ว่า สังคมไทยจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของเด็กไทย เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย ซึ่งต้องปฏิรูปให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ ร่างพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. .... ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู บิดามารดา ผู้ปกครอง และสังคมไทย

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน กำหนดให้จัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยพัฒนารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นทักษะและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และบูรณาการเนื้อหาสาระด้านส่งเสริมประชาธิปไตย ศาสนา ศิลป วัฒนธรรม การกีฬา และภูมิปัญญาไทย เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

- กรุงเทพมหานคร มีนโยบายให้เร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และส่งเสริมให้โรงเรียนพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานตามระบบประกันคุณภาพ โดยพัฒนา

ผู้เรียนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย

จากนโยบายดังกล่าว หน่วยงานต่างๆ ได้ดำเนินงานเพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติตามขั้นตอน ที่สำคัญ ๆ ดังนี้

(1) การสร้างองค์ความรู้ เป็นภารกิจที่สำคัญของทั้งหน่วยงานนโยบายและหน่วยปฏิบัติที่ต้องดำเนินการ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สถานศึกษา ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน รวมทั้งผู้เรียน ได้มีความรู้ ความเข้าใจ และนำไปสู่การปฏิบัติการสร้างองค์ความรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) การศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร 2) การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน 3) การศึกษา รวบรวมจากผู้ปฏิบัติที่ได้ทำอย่างเป็นรูปธรรม และ 4) การทดลองนำร่องในสถานศึกษาต่าง ๆ

ผลการสร้างองค์ความรู้ ทำให้มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบหรือแนวทางจัดการศึกษาให้กับบุคคลปกติ บุคคลด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ หนังสือเกี่ยวกับเทคนิควิธีการจัดการกระบวนการเรียนการสอนในสาขาวิชาคณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และอื่น ๆ ทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ตัวอย่างเช่น

- ผลงานวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับบุคคลออทิสติก และผลงานวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับคนพิการ และผู้มีความบกพร่องทางการเห็น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน)

- ผลงานวิจัย เรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา และการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ศึกษา หนังสือชุดหลากหลายวิธีสอนของครูต้นแบบ หนังสือปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด : ประสบการณ์ชีวิตจริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ)

(2) การผลิตเอกสาร สื่อ และอุปกรณ์ เป็นผลของการรวบรวมองค์ความรู้แล้วจัดทำเป็นหนังสือ สื่อ และอุปกรณ์ เช่น หนังสือตัวอย่างรูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนการสอนในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (กรมอาชีวศึกษา) หนังสือปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด และหนังสือชุดร่วมปฏิรูปการเรียนรู้กับครูต้นแบบ

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) หนังสือสรุปผลการพัฒนาโรงเรียนโดย
ปัจจัยองค์รวม (กรมวิชาการ) หนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน ออก เขียนได้ของผู้ไม่รู้
หนังสือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน) การผลิตสื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น วีซีดี ซีดี
วีดิทัศน์เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ตาม พระราชบัญญัติ และพัฒนานวัตกรรมเพื่อ
การเรียนรู้ พร้อมตัวอย่างการจัดกิจกรรม (สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรมวิชาการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ) เป็นต้น เผยแพร่ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนิน
งานผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการให้สถานศึกษาดำเนินการผลิต
และพัฒนาสื่อต้นแบบเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้ง
จัดทำสื่อรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสื่อเอกสาร และสื่อประเภทวีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน
ซีดีรอม และเว็บเพจ นำเสนอแนวคิด หลักการ รูปแบบ เทคนิควิธีการจัดกิจกรรมที่เน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ

(3) การพัฒนาบุคลากร มีการพัฒนาบุคลากรโดยการจัดประชุม
สัมมนา ฝึกอบรม ให้กับครูแกนนำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับรูปแบบหรือเทคนิคการจัด
การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถเป็นครูต้นแบบในการขยายผลยัง
ครูอื่น ๆ ให้จัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
เช่น กระทรวงศึกษาธิการ มีครูแกนนำ ครูเครือข่าย ครูเกียรติยศ และครูดีเด่น จำนวน
มากกว่า 100,000 คน และสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร มีครูแกนนำ ประมาณ
800 คน ทั้งนี้ สำนักการศึกษากรุงเทพมหานครได้จัดตั้งชมรมครูแกนนำปฏิรูปการเรี
นรู้ขึ้น ขณะนี้มีสมาชิกกว่า 400 คน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.)
มีโครงการยกย่องและให้รางวัลและมอบหมายให้เผยแพร่วิธีสอนแก่เครือข่ายต่อไป
โดยตั้งแต่ปี 2539-2542 คัดเลือกครูแห่งชาติแล้ว 22 คน ครูต้นแบบ 326 คน และครูภูมิ
ปัญญาไทย 30 คน และมีโครงการผู้บริหารต้นแบบ โดยคัดเลือกผู้บริหารจาก 250 โรง
จำนวน 15 คน เพื่อดำเนินการวิจัยและพัฒนารูปแบบหรือแนวทางการบริหารสถาน

ศึกษาที่ส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้และขยายเครือข่ายผู้บริหารสถานศึกษาเป็นเวลา 3 ปี

นอกจากนี้ สำนักงานสถาบันราชภัฏร่วมพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้เท่าเทียมกับเด็กทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยจัดกิจกรรมฝึกอบรมครู และสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตสื่อการสอนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

(4) โครงการนำร่อง หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินโครงการโรงเรียนนำร่อง หรือโรงเรียนต้นแบบในด้านการเรียนการสอน และการพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีโรงเรียนแกนนำปฏิรูปการเรียนการสอน 1,028 โรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีโรงเรียนต้นแบบด้านการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ไม่ระบุจำนวน กรมวิชาการ มีโรงเรียนนำร่องด้านการเรียนรู้ ไม่ระบุจำนวน กรมสามัญศึกษา มีโรงเรียนแกนนำการเรียนรู้ ไม่ระบุจำนวน และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ 250 โรงเรียน โดยเน้นการพัฒนาตนเองของผู้บริหารและครูทั้งโรงเรียน ทั้งนี้ กรมต่าง ๆ มีแผนงานให้โรงเรียนนำร่องเหล่านี้ขยายผลการดำเนินงานยังโรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป

นอกจากนี้ กรมวิชาการร่วมกับสถาบันสร้างสรรค์ศักยภาพสมอง คีเอทีพีเบรน และบริษัทยูโนแคลไทยแลนด์ จำกัด ดำเนินโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพการคิด โดยจัดอบรมครูในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายทดลองใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีผู้เข้าอบรมประมาณ 2,100 คน แบ่งเป็น 6 รุ่น ๆ ละ 350 คน (สยามรัฐ 24 พค. 45 หน้า 7) และสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏยังมีโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพของผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนที่จะนำไปสู่การปฏิรูปการเรียน โดยมีแผนให้สถาบันราชภัฏแต่ละแห่งดำเนินการนำร่องกับโรงเรียนสังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติหรือโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา หรือ
โรงเรียนสาธิตในเขตพื้นที่สถาบันราชภัฏ อย่างน้อย 1 โรงเรียน

ระดับอุดมศึกษา

กระบวนการดำเนินงานในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
หน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการปฏิรูปการ
เรียนรู้ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร หลักการ แนวคิด และการค้นคว้าวิจัย เพื่อให้ได้
รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนไปสู่
สถาบันอุดมศึกษา ดังนี้

- ทบวงมหาวิทยาลัย ดำเนินการ 1) ศึกษา วิเคราะห์และวิจัยเพื่อ
เป็นพื้นฐานและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา
2) ปฏิรูปการเรียนรู้การศึกษาวิจัย 3) การจัดการเรียนการสอนระบบทางไกล 4) ปฏิรูป
การเรียนรู้การพัฒนาการเรียนการสอนและการปฏิรูปการเรียนรู้สาขาพยาบาลศาสตร์
5) เผยแพร่ความรู้และแนวปฏิบัติให้กับคณาจารย์ ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาด้วยการ
ประชุม สัมมนา และประชาพิจารณ์ และ 6) ประสานความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดม
ศึกษาในการร่วมกันจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การให้ใช้ทรัพยากร คือ คณาจารย์
อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ห้องสมุด และการใช้ประโยชน์ของเครือข่าย internet เป็นต้น
โดยจะพิจารณานำร่องจากสถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงกัน เช่น ร่วมกันจัดการเรียน
การสอนในหลักสูตรระดับปริญญาเอกสาขาที่ขาดแคลน สถาบันการศึกษาใดที่เข้ม
แข็งในสาขาวิชาใดก็เปิดสอนรายวิชานั้น และให้นักศึกษาในสถาบันที่ตกลงร่วมมือกัน
มาลงทะเบียนเรียนได้โดยสถาบันที่ไม่มีความเชี่ยวชาญในรายวิชานั้น ๆ ไม่ต้องเปิด
สอนอีก ซึ่งหากดำเนินการได้ผลก็จะขยายไปยังสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ในภูมิภาค
เดียวกัน และ 7) มีโครงการนันทนาการเพื่อการเรียนรู้ โดยจัดสาระความรู้ทางการ
ศึกษาเข้าไปในรูปสื่อความบันเทิง ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น
ที่จะเข้าไปสัมผัสและเกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยจะปรับปรุงใช้
อาคารกิตติขจร โรงเรียนเตรียมทหารเดิม และเชิญชวนให้ภาคธุรกิจเอกชน เข้ามาร่วม

ดำเนินการตามแนวคิดที่จะจัดให้มีรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (e-learning) กับบทเรียนที่ผู้เรียนสามารถเลือกสรรได้ตามต้องการ ได้ทั้งความรู้และความบันเทิง และเป็นการเสริมบทเรียนในสถานศึกษา

- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏดำเนินการวิจัยและพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง และจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เช่น พัฒนาสถาบันราชภัฏนครพนม และส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนการสอน ดังนี้

(1) จัดทำโครงการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษาสถาบันราชภัฏให้นำความรู้จากการศึกษาโปรแกรมวิชาจำนวน 1 โปรแกรมวิชาไปขยายผลในกิจกรรมภาคปฏิบัติ

(2) พัฒนาการเรียนการสอนหมวดวิชาการศึกษาศาสตร์ของสถาบันราชภัฏทั่วไป

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ทำวิจัยเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษากการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศาสตร์

ความคิดเห็นของครู นักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็นของครู นักเรียน และผู้ปกครองเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ เมื่อเดือนกรกฎาคม 2545 ซึ่งจากการสอบถามครูจำนวน 774 คน พบว่า ครูที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 37 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมาร้อยละ 29 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ครูมีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 20 ปี จำนวนร้อยละ 32 และร้อยละ 24 มีประสบการณ์ในการสอน 11-20 ปี ทั้งนี้ครูร้อยละ 49 สอนชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 16 สอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ครูมีระดับการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีร้อยละ 84 และร้อยละ 7 สูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งครูเหล่านี้อยู่ในโรงเรียนต้นแบบ/นำร่อง/ทดลอง/เครือข่ายเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาร้อยละ 43 นอกจากนั้นยังพบว่า ครูร้อยละ 67 มีความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ อีกร้อยละ 23 ไม่แน่ใจว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาถึงความเห็นด้วยของครูเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้พบว่าครูลร้อยละ 69 มีความเห็นด้วย รองลงมาร้อยละ 18 ไม่แน่ใจ และร้อยละ 10 ไม่เห็นด้วย

ส่วนจากการสอบถามนักเรียนจำนวน 1,357 คน เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 43 กำลังเรียนชั้นประถมศึกษา รองลงมาร้อยละ 29 กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า และร้อยละ 19 กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยผู้ตอบแบบสอบถามเป็นนักเรียน/นักศึกษาพิเศษร้อยละ 66 ในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน นักเรียนร้อยละ 78 บอกว่าในปีนี้อครูส่วนใหญ่ที่สอนใช้วิธีสอนด้วยการให้นักเรียนค้นคว้า ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รองลงไป ใช้วิธีบรรยาย ร้อยละ 53 และร้อยละ 51 ครูใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม ทั้งสามวิธีครูส่วนใหญ่ใช้มากกว่าปีก่อน ส่วนวิธีการสอนที่ครูใช้เท่ากับปีก่อน ในความคิดเห็นของนักเรียนร้อยละ 42 คือการสอนเป็นรายบุคคล รองลงไปใช้การสาธิต การทดลอง ร้อยละ 41 และร้อยละ 40 สอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม นอกจากนี้ยังพบว่า ในปีนี้สิ่งที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติมากกว่าปีก่อนคือนักเรียนร้อยละ 65 ต้องทำการบ้าน รายงาน โครงการต่างๆ ร้อยละ 61 นักเรียนอยากไปโรงเรียน ร้อยละ 60 มีความรับผิดชอบ และมีนักเรียนร้อยละ 54 นำความรู้จากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ ในการปรึกษาพ่อแม่ นักเรียนร้อยละ 42 ทำเท่าเดิม และร้อยละ 40 นักเรียนทำมากขึ้นกว่าปีก่อน

ในส่วนของการสอบถามผู้ประกอบการจำนวน 410 คน เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ พบว่า ผู้ประกอบการที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 43 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมา ร้อยละ 34 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ผู้ประกอบการมีระดับการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาร้อยละ 44 และร้อยละ 23 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยประกอบอาชีพ รับจ้างร้อยละ 30 อาชีพเกษตร/ประมงร้อยละ 22 และร้อยละ 20 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้ประกอบการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของลูกหลานดังนี้ ผู้ประกอบการร้อยละ 66 เห็นว่าลูกหลานมีการบ้าน รายงาน โครงการต่างๆ มากขึ้น รองลงไปร้อยละ 57 ลูกหลานใช้จ่ายเงินเกี่ยวกับการเรียนมากขึ้น ร้อยละ 57

ลูกหลานกล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องมากขึ้น และร้อยละ 56 ลูกหลานรู้จักคิด ไตร่ตรองมากขึ้นกว่าปีก่อน นอกจากนี้กิจกรรมที่ผู้ปกครองต้องทำร่วมกับโรงเรียนมากกว่า ปีก่อน คือ ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนของลูกหลาน ร้อยละ 53 และร้อยละ 46 เสียค่า ใช้จ่ายเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆให้กับโรงเรียน ส่วนที่ทำเท่าเดิม ผู้ปกครองร้อยละ 45 ร่วมคิด ร่วมกิจกรรมต่างๆกับโรงเรียน และร้อยละ 44 ต้องพบปะกับครู ทั้งนี้ในการช่วยทำการบ้าน โครงการต่างๆ ของลูกหลาน ผู้ปกครองร้อยละ 39 ทำเท่ากับปีก่อน ร้อยละ 25 ทำมากกว่า ปีก่อน และ ร้อยละ 20 ไม่ได้ทำ

2.1.3 ผลการวิเคราะห์

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระบวนการดำเนินงานในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการดำเนินงานที่ครอบคลุม คือ มีการกำหนดนโยบาย/แผนการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ และมีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยมีการวิจัยสร้างองค์ความรู้ การผลิตเอกสาร สื่อ/อุปกรณ์ต่าง ๆ มีการพัฒนาบุคลากร มีโครงการนำร่อง แต่ยังขยาย ผลไม่ครอบคลุมทุกโรงเรียน และยังไม่มีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าในระดับปานกลาง

ระดับอุดมศึกษา

กระบวนการดำเนินงานในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ใน ระยะของการวิจัยสร้างองค์ความรู้ มีแผนการดำเนินงานในการนำร่องโครงการต่าง ๆ อย่าง ต่อเนื่อง ดังนั้น ผลการดำเนินงานที่ผ่านมามีความก้าวหน้าในระดับปานกลาง

2.1.4 ปัญหา อุปสรรค

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(1) องค์ความรู้ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่แต่ละหน่วยงานศึกษาและทำวิจัยไว้มีมากมาย หลากหลายวิธี แต่ไม่มีรายงานว่าครู

ได้นำไปประยุกต์ใช้ได้มากนักน้อยเพียงใด และองค์ความรู้เหล่านี้ยังเผยแพร่แก่ครูได้ไม่ทั่วถึง

(2) ปริมาณครูทั้งหมดมีจำนวนมาก แต่ครูที่ได้รับความรู้ ความเข้าใจ จากการอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีจำนวนน้อย เนื่องจาก อบรมให้กับครูแกนนำเพื่อเป็นครูต้นแบบในการขยายผล ซึ่งครูแกนนำดังกล่าวมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนครูทั้งหมด และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูให้สอนในแนวใหม่เป็นไปได้ยาก เนื่องจากครูยังยึดติดกับการสอนแบบเดิม จึงจำเป็นต้องใช้เวลานานในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนที่จะให้ประสบผลได้อย่างชัดเจน

(3) จำนวนนักเรียนในความดูแลของครูมีจำนวนมากเกินไป วิชาที่สอนก็มีมาก และมีภาระงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายอีกด้วย ทำให้ครูไม่สามารถจัดเตรียมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างมีประสิทธิภาพได้

(4) ผู้ปกครองที่ต้องการให้บุตรหลานเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาไม่มั่นใจการเรียนการสอนในโรงเรียน จึงส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานกวดวิชาเพื่อการศึกษาคือ

ระดับอุดมศึกษา

จากรายงานการวิจัยกรณีศึกษาการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศาสตร์ (สกศ.) ทำให้ทราบปัญหาการปฏิรูปการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับอุดมศึกษาทั้งในด้านคณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และการอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

(1) คณาจารย์ส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับค่านิยมของความเป็นเลิศในเนื้อหาสาระวิชาตามที่เรียนมา และหลายท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาของตน จึงมุ่งเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาสาระวิชาที่สอนให้ผู้เรียนโดยตรง และยังถือว่าการทำวิจัยสำคัญและมีศักดิ์ศรีมากกว่าการสอน

(2) ผู้เรียนยังไม่สามารถแสดงบทบาทใหม่ได้ตามพระราชบัญญัติกำหนด

(3) การศึกษาในระดับปริญญาตรียังไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาในลักษณะของสหสาขาวิชา และการจัดชั้นเรียนระดับอุดมศึกษาในลักษณะห้องบรรยายขนาดใหญ่ มีผู้บรรยายอยู่หน้าห้อง ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1.5 ข้อเสนอแนะ

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่าย ได้รับทราบถึงการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อกระตุ้นให้ทุกฝ่ายได้เข้าใจ มีความมั่นใจ และเห็นประโยชน์ของการเรียนการสอนแบบใหม่นี้ และเข้ามามีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะผู้ปกครองและผู้เรียนต้องเข้าใจและมั่นใจว่าการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและยังเรียนต่อในมหาวิทยาลัยได้

2. สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้บริหารโรงเรียนให้ตระหนักและรับรู้ เพื่อจะได้สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. สร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของครูจากการเปลี่ยนการจัดให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับอย่างเดียวมาเป็นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และครูต้องพิจารณาว่าผู้เรียนแต่ละคนเรียนรู้ได้อย่างไร เพื่อจะได้จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้

4. ในปีการศึกษา 2546 ควรให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปให้มากที่สุด เช่น สอนตามรูปแบบและตัวอย่างที่เป็นกรณีศึกษาที่สามารถนำไปใช้แล้วมีประสิทธิภาพ และควรมีการศึกษาติดตามผลการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ของครู ซึ่งจะช่วยให้ทราบปัญหาของการจัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบต่าง ๆ และควรศึกษาผลกระทบของการปฏิรูปการเรียนการสอนแนวใหม่ที่มีต่อครู ผู้บริหาร ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน จะทำให้ทราบผลดี ผลเสียของการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อ

นำผลของการศึกษามาปรับปรุง แก้ไขการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในทุกระดับการศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย

ระดับอุดมศึกษา

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คณาจารย์สามารถทำได้ หากได้รับการเพิ่มศักยภาพที่เพียงพอ และมีการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน เช่น จัดหาห้องเรียนให้ขนาดเพียงพอกับปริมาณนิสิตนักศึกษา จัดเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มุ่งให้นักศึกษาพัฒนาทักษะความสามารถในการทำวิเคราะห์ สังเคราะห์ เกิดความคิดสร้างสรรค์ และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีม นอกจากนี้ การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับอุดมศึกษา คณาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องยอมรับร่วมกันว่าการสอนเป็นงานวิชาการที่มีความสำคัญ มีศักดิ์ มีศรีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่างานวิจัย และระบบการพิจารณาความดีความชอบและตำแหน่งวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ควรเป็นระบบที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยของอาจารย์ทางด้านกระบวนการเรียนการสอนควบคู่กันไปด้วย (ธรรมรักษ์ การพิศิษฏ์, รายงานการวิจัย เรื่อง การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับการศึกษา กรณีศึกษาการเรียนการสอนสาขาสังคมศาสตร์)

2.2 การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง

เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 26 วรรคแรก กำหนดให้สถานศึกษาปรับเปลี่ยนรูปแบบการวัดและประเมินผลผู้เรียนโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ให้พิจารณาทั้งพัฒนาการ ความประพฤติ คุณธรรม จริยธรรม การร่วมกิจกรรม ควบคู่ไปกับการทดสอบ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาและรูปแบบการศึกษา

2.2.1 สิ่งที่ต้องดำเนินการ ให้ผู้สอนใช้การวัดผลและประเมินผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยพิจารณาทั้งความรู้ คุณธรรม จริยธรรม

2.2.2 ผลการดำเนินงาน

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรมวิชาการ ได้กำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลผู้เรียนแนวใหม่ไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ในทุกรายวิชา และกำหนดให้สถานศึกษาจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยสถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา และระดับชาติ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน ประเมินเพื่อหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด การวัดและประเมินผลจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนของผู้เรียน และสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมผลงาน

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้นตามมาตรฐานการเรียนรู้ หากผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียน ชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ คือ ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (GAT) ของผู้เรียนชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6 และประเมินผลความถนัดทางการเรียน (SAT) สำหรับชั้น ม.6

ส่วนการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้และนำไปสู่การปฏิบัติ มีดังนี้

1. การสร้างองค์ความรู้ด้วยการทำวิจัยและพัฒนา รวมทั้งระดมความคิดเห็นจากการประชุมปฏิบัติการเกี่ยวกับรูปแบบการวัดและประเมินผลแนวใหม่ เช่น สกศ. พัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องการวัดและประเมินผลผู้เรียนแนวใหม่ กรมศิลปากร ระดมความคิดเห็นจากการจัดประชุมปฏิบัติการเพื่อจัดทำกรอบแนวทางการจัดทำ ระเบียบการวัดผลและประเมินผล กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้พัฒนาระเบียบและ แนวทางการประเมินผลการศึกษานอกระบบ และมีการทดลองนำร่องกรอบแนวคิดของ การประเมินผลการศึกษานอกระบบ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร จัดทำคู่มือ/แนวปฏิบัติการประเมินผลตามสภาพ จริง และทบวงมหาวิทยาลัย ศึกษาองค์ความรู้ เรื่อง ระบบการวัดและการประเมินผล ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2. กรมวิชาการจัดทำร่างเอกสารแนวทางการประเมินผลแนวใหม่ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในทุกกลุ่มสาระ รวม 8 เล่ม

3. กรมวิชาการจัดอบรมครู เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการประเมินตาม สภาพจริง ได้วิทยากรหลักระดับจังหวัดและสถานศึกษานำร่องการใช้หลักสูตร ประมาณ 800 คน

4. การพัฒนาเครื่องมือเพื่อประเมินคุณภาพการศึกษา เช่น กรมวิชาการ สร้างเครื่องมือประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (GAT) ของผู้เรียนชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6 และเครื่องมือการประเมินผลความถนัดทางการเรียน (SAT) ชั้น ม.6 ซึ่งได้ ดำเนินการประเมินผลทั้งการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความถนัดทางการ เรียนของผู้เรียนระดับชั้นดังกล่าวในปีการศึกษา 2544 เรียบร้อยแล้ว และ สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีโครงการประเมินผลทางการศึกษาทุกระดับ การศึกษา

นอกจากการดำเนินการดังกล่าวข้างต้นแล้ว กรมอาชีวศึกษาจัดโครงการ เยาวชนคนดีศรีอาชีวะเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะพึงประสงค์ให้กับนักศึกษาในสังกัด โดยทำในรูปแบบชุด “ระเบียบความดี” ให้นักศึกษาพกติดตัวตั้งแต่เข้าเรียนจนจบ โดยจะ

ประเมินนักศึกษาจากสมุดทะเบียนความดีปีละ 2 ครั้ง ใช้เกณฑ์วัดในระดับดี พอใช้ หรือ เก่ง เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในตัวนักศึกษา

ระดับอุดมศึกษา

- ทบวงมหาวิทยาลัย ศึกษา วิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับระบบการวัด และประเมินผลผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเผยแพร่ผลวิจัยไปยังสถาบันที่เกี่ยวข้องโดยจัดสัมมนาผู้บริหารสถาบัน อุดมศึกษาและคณาจารย์ จำนวนประมาณ 400 คน

- **กระทรวงศึกษาธิการ** โดยกรมวิชาการมีส่วนร่วมจัดทำแผนปฏิบัติการ ส่งเสริมการใช้ผลการเรียนเฉลี่ยเพื่อคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2545

2.2.3 ผลการวิเคราะห์

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การปรับเปลี่ยนบทบาทผู้สอนให้นำการวัดและประเมินผลผู้เรียนมาใช้ พบว่า มีการดำเนินการวิจัยสร้างองค์ความรู้ อบรมบุคลากรในโรงเรียนนำร่องการใช้ หลักสูตร ซึ่งบุคลากรที่ได้รับความรู้ ยังมีจำนวนน้อย ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้า ในระดับน้อย

ระดับอุดมศึกษา

ทบวงมหาวิทยาลัย ให้อิสระคณาจารย์ผู้สอนในการประเมินผลผู้เรียนใน แต่ละสาขาวิชา ซึ่งแตกต่างกัน และถึงแม้ทบวงฯ จะมีการดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลผู้เรียนตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีการเผยแพร่ผลวิจัยไปยังสถาบันที่เกี่ยวข้อง โดย การจัดสัมมนา แต่ยังไม่มีการติดตามผลการดำเนินงาน ดังนั้น ผลการดำเนินงานมี ความก้าวหน้าในระดับน้อย

2.2.4 ปัญหา อุปสรรค

(1) ครูเคยชินกับการวัดและประเมินผลผู้เรียนจากการทดสอบที่เน้นด้านวิชาการเป็นหลัก ดังนั้น กระบวนการปรับเปลี่ยนจำเป็นต้องใช้เวลาในการสร้างความตระหนัก รวมทั้งความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลแนวใหม่

(2) การวัดและประเมินผลผู้เรียนในด้านคุณลักษณะ เช่น คุณธรรม จริยธรรม ต้องใช้เวลาและกำหนดตัวบ่งชี้ที่ชัดเจน ผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ผู้เรียนมีจำนวนมากที่ผู้สอนต้องรับผิดชอบ ทำให้การประเมินผลแนวใหม่ยังทำได้ไม่มากนัก

2.2.5 ข้อเสนอแนะ

1. ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ควรเร่งสร้างความตระหนักให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และนำไปปฏิบัติ

2. ควรมีหน่วยงานกลาง ทำหน้าที่สอบวัดความรู้และคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งในคราวประชุม เรื่อง การปฏิรูปการศึกษา ในวันพฤหัสบดีที่ 1 สิงหาคม 2545 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล โดยมี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) เป็นประธาน จัดประชุมโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานปฏิรูปการศึกษา และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีมติมอบให้กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้รับผิดชอบ ในการดำเนินการพัฒนาระบบการสอบวัดตามมาตรฐานการศึกษา และจากการสัมมนา เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2545 เสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งออกแบบประเมินผลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อครูจะได้มีเวลาวางแผนดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

2.3 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและให้นำกระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

2.3.1 สิ่งที่ต้องดำเนินการ ให้ครูผู้สอนทุกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.2 ผลการดำเนินงาน

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีนโยบายส่งเสริมการทำวิจัยทั้งในหน่วยงานและสถานศึกษาด้วยจัดทำนโยบาย/แผนปฏิบัติการ/แผนงาน/โครงการส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสาระของการวิจัยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งจะเป็นการสร้างความตระหนักให้ครูได้เห็นความสำคัญของการนำกระบวนการวิจัยมาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

หน่วยงานต่าง ๆ ได้มีการดำเนินงานตามกระบวนการที่จะนำนโยบายหรือแผนไปสู่การปฏิบัติ คือ สร้างองค์ความรู้ ด้วยการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการวิจัยจากตำราภาษาอังกฤษ หรือจากประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ แล้วมาระดมความคิดเห็นจากการประชุม สัมมนา เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับการทำวิจัยที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีความถูกต้องตามหลักวิชา เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ศึกษา ค้นคว้าและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับคำนิยามของคำว่า “วิจัย” และกระบวนการวิจัยตามสาระใน พระราชบัญญัติ ซึ่งปัจจุบันการวิจัยดังกล่าว คือ วิจัยในชั้นเรียน

ผลจากการสร้างองค์ความรู้ หน่วยงานต่าง ๆ ได้รวบรวมและเขียนเป็น ตำราวิจัยแบบง่าย ๆ ไว้เป็นคู่มือการทำวิจัยเผยแพร่ให้กับครูและผู้สนใจ จำนวนหลาย เรื่อง ยกตัวอย่างเช่น สกศ. จัดพิมพ์เป็นหนังสือ “การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542” และ “การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้” กรมวิชาการ พิมพ์หนังสือ “การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการวิจัย” นอกจากนี้ ยังมีหนังสืออื่น ๆ ที่เขียนขึ้นโดยครู/อาจารย์ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ภายใต้อำนาจต่าง ๆ เช่น “แนวคิดและหลักการของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน” “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ” “การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียน” “วิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน” เป็นต้น

นอกจากนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย (สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น) กรุงเทพมหานคร (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาได้ร่วมกันส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากรด้านการวิจัย ด้วยการจัดประชุมชี้แจงให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสาระการวิจัยตาม พระราชบัญญัติ และจัดฝึกอบรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการให้กับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาแต่ละสังกัดสามารถทำวิจัยได้ เช่น สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น จัดอบรมให้กับครู 1,200 คน ร้อยละ 5-10 มีผลงานวิจัยในชั้นเรียน กรมสามัญศึกษา จัดอบรมให้กับครู 12,978 คน ให้ทำวิจัยได้ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร อบรมให้ครูแกนนำ 431 โรงเรียน และครูแกนนำไปขยายผลเทคนิคการทำวิจัย กรมวิชาการ อบรมครูโรงเรียนนาร่อง 700 คน กรมการศาสนา ประสานกับสถานศึกษาในสังกัดให้ทำวิจัยในชั้นเรียน โดย ร้อยละ 30 ได้ทำวิจัยแล้ว และ สกศ. จัดเวทีให้กับครู 8 คน ที่มีผลงานวิจัยในชั้นเรียน และกลุ่มนักเรียน 5 คนที่ใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ มานำเสนอผลงานในงาน “ปฏิรูปการศึกษา ก้าวหน้าสู่ปีที่ 3” ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ และจัดบรรยายเกี่ยวกับ สาระการวิจัยตามพระราชบัญญัติ และเทคนิคการทำวิจัยแบบง่าย ๆ ให้กับครูที่มาเข้า ชุมงาน “รวมพลังเพื่อการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 1” ณ จังหวัดลำปาง ประมาณ 600

คน ซึ่งครูจำนวน 226 คน ได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบเจาะลึก นอกจากนี้ สกศ. ให้การสนับสนุนเอกสารเกี่ยวกับการวิจัยและเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนและชมรมหรือสมาคมอื่น ๆ ที่ตั้งขึ้นเพื่อการส่งเสริมด้านการวิจัยในชั้นเรียน

ระดับอุดมศึกษา กระบวนการดำเนินงานที่ส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาการเรียนรู้ ดังนี้

- ทบวงมหาวิทยาลัย ถือว่างานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาเป็นงานสำคัญในการสร้างความเป็นมหาวิทยาลัย เนื่องจากการศึกษาวิชาชีพชั้นสูงจำเป็นต้องอาศัยความรู้จากแขนงวิชาต่าง ๆ เข้ามาเป็นฐานในการเรียนการสอน การสร้างองค์ความรู้ และการพัฒนา โดยมีแนวทางในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในส่วนที่มีเป้าหมายชัดเจนในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ รวมทั้งการวิจัยและพัฒนา และการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและสังคมชนบทให้มีขีดความสามารถในการผลิต และพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด ให้เกิดการพัฒนายั่งยืน รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาที่เป็นความร่วมมือและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับท้องถิ่น ชุมชน และการวิจัยและพัฒนาที่เป็นการป้องกัน ฟื้นฟู อนุรักษ์ และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาไทย

นอกจากนี้ ทบวงมหาวิทยาลัยยังมีทุนวิจัยหลังปริญญาเอกสนับสนุนให้อาจารย์ทำวิจัยเพื่อนำความรู้ใหม่มาปรับใช้ในการเรียนการสอนและนำมาเขียนเป็นตำรา ซึ่งที่ผ่านมามีอาจารย์ส่วนใหญ่มักไม่มีงานวิจัย แต่ใช้วิธีการเรียบเรียงงานของคนอื่นมาเป็นตำราสอน และมีโครงการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ให้กับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ รวมทั้งมีโครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน ซึ่งมุ่งนำเอาองค์ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ถ่ายทอดไปสู่ประชาชน ท้องถิ่น เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ในรอบปีที่ผ่านมา ทบวงมหาวิทยาลัยจัดทำฐานข้อมูลผลงานวิจัยของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน ระหว่างปี 2538-2543 จำนวน 2,800 เรื่อง จัดเป็น 7 กลุ่มสาขาวิชา คือ กลุ่มสาขาวิชาแพทยศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยี กลุ่มสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ และการประมง กลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ กลุ่มสาขาวิชาศึกษาศาสตร์และการฝึกหัดครู และกลุ่มสหสาขาวิชา พร้อมได้จัดทำเอกสารเผยแพร่ไปยังสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการวิจัยเพื่อนำผลวิจัยไปพัฒนาต่อไป (รายงานประจำปี 2544 ทบวงมหาวิทยาลัย)

- กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ประสานกับสถาบันราชภัฏในสังกัดให้ทำวิจัยทุกระดับการศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ก็มีทุนวิจัยจำนวนมากสนับสนุนครูและบุคลากรทั้งในหน่วยงานและแต่ละสถาบัน/วิทยาเขตเพื่อการทำวิจัยพัฒนาการเรียนการสอนและอื่น ๆ และกรมพลศึกษา มีครูร้อยละ 10 ที่ทำวิจัยในชั้นเรียน

ส่วนสถาบันอุดมศึกษารายสถาบันในส่วนของภาครัฐทั้งสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนเป็นปกติอยู่แล้ว โดยมีทุนของสถาบันสนับสนุนการวิจัย รวมทั้งเป็นที่ปรึกษา/วิทยากรเกี่ยวกับการทำวิจัยให้กับครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอีกด้วย เช่น สถาบันราชภัฏมีโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมของราชภัฏภาคอีสาน ตอนเหนือ 1 แห่ง เพื่อรองรับ SME ของท้องถิ่น เป็นต้น

2.3.3 ผลการวิเคราะห์

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการดำเนินงานในด้านการส่งเสริมให้มีการนำการวิจัยมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ พบว่า มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาบุคลากร และโครงการนำร่อง แต่ขยายผลการอบรมให้กับครูได้ไม่ทั่วถึง และครูที่สามารถทำวิจัย

เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนมีจำนวนน้อย ผลการดำเนินงานในด้านนี้ นับว่า มีความก้าวหน้าในระดับน้อย

ระดับอุดมศึกษา

จากผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการวิจัยในระดับอุดมศึกษา พบว่า มีงานวิจัยทั้งงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพในสาขาวิชาต่าง ๆ ประมาณ 2,800 เรื่อง ดังนั้น ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง

2.3.4 ปัญหา อุปสรรค

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- (1) ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำวิจัย และคิดว่าการทำวิจัยเป็นเรื่องยาก และต้องการคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญหรือที่ปรึกษา ด้านการวิจัยเป็นอย่างมากเพื่อความมั่นใจในการทำวิจัย
- (2) จำนวนนักเรียนที่รับผิดชอบมีจำนวนมาก ซึ่งมีคุณลักษณะแตกต่างกัน ถึงแม้ว่าจะสามารถทำวิจัยเป็น แต่การทำแต่ละครั้งครูต้องใช้งบประมาณและใช้เวลานานจึงจะเห็นผล ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำวิจัย เพราะการแก้ไขปัญหาของผู้เรียน บางครั้งต้องเร่งพัฒนาเพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเอง

ระดับอุดมศึกษา

ปัญหาที่พบ คือ ผลจากการศึกษาการดำรงตำแหน่งทางวิชาการของ ทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานวิจัยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า มีผู้ดำรงตำแหน่งวิชาการเพียง 9,856 คน ประมาณร้อยละ 50 ของอาจารย์ที่อยู่ในสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมด โดยเป็นศาสตราจารย์เพียง 300 คน หรือร้อยละ 1.5 เท่านั้น ซึ่งปัจจุบันก็อายุไสมากแล้ว ทำให้ไทยขาดนักวิจัยที่มีคุณภาพ

2.3.5 ข้อเสนอแนะ

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันให้ความรู้ความเข้าใจแก่ครูและปรับเปลี่ยนทัศนคติของครูที่ว่าการศึกษาวิจัยในชั้นเรียนไม่ใช่เรื่องยาก และชี้แจงให้เห็นถึงความจำเป็นของการทำวิจัยเพื่อนำผลมาปรับปรุงการเรียนการสอนและแก้ไขปัญหาการเรียนรู้อันของผู้เรียนให้มากขึ้น

ระดับอุดมศึกษา อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ควรหันมาทำงานวิจัยให้มากขึ้นโดยไม่มุ่งแต่งานบริหารมากนัก เพราะงานวิจัยจะนำไปสู่ความเป็นเลิศทางการศึกษาและนำประเทศให้พ้นภาวะวิกฤติได้

2.4 การมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ในชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับทุกส่วนของสังคมจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

2.4.1 สิ่งที่ต้องดำเนินการ ให้หน่วยงาน/สถานศึกษาร่วมกับทุกส่วนของสังคมจัดการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

2.4.2 ผลการดำเนินงาน

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หน่วยงานต่าง ๆ มีส่วนร่วมดำเนินการทั้งกำหนดแผนและดำเนินกิจกรรม ดังนี้

- กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ คือ 1) ส่งเสริมด้านการเผยแพร่ศาสนา เช่น การสอนศีลธรรมในสถานศึกษาหรือในชุมชนต่าง ๆ 2) ปรับบทบาทวิทยาลัยพลศึกษาให้เป็นผู้จัดโปรแกรมการพัฒนาทรัพยากรของชุมชนและท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน 3) ประสานความ

ร่วมมือไปยังกรมการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และสถาบันราชภัฏ นำสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา เช่น โทรทัศน์การศึกษา มาใช้ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ เพิ่มทักษะอาชีพ และวิสัยทัศน์แก่บุคลากรในชุมชน และ 4) ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่นด้วยการจัดอบรมให้กับครูมีความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อถ่ายทอดแก่นักเรียนให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์ สามารถเสาะแสวงหา ถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน และสนับสนุนจัดหาทุนให้นักเรียนที่มีความสามารถในการเป็นมัคคุเทศก์เข้ารับการพัฒนาหาประสบการณ์จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

- กรมสามัญศึกษา มีแผนยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม ซึ่งกำหนดให้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กรรมการนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ตลอดจนหน่วยงานและองค์กรอื่น ๆ

- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้ความรู้แก่ชุมชนในการจัดการศึกษา เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตน

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีนโยบายเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งกำหนดแนวทางแนวทางส่งเสริมจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ร่วมกับหน่วยการเคลื่อนที่ กองบัญชาการทหารสูงสุด จัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพในศูนย์ร่วมใจด้านภัยยาเสพติด 10 ศูนย์

- กรมอาชีวศึกษา จัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และห่างไกลยาเสพติด ได้แก่ การแข่งขันกีฬา ประกวดสิ่งประดิษฐ์

ระดับอุดมศึกษา

- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ จัดฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น เช่น การแกะสลัก งานใบตอง ศิลปการจัดดอกไม้แบบต่าง ๆ การร้อยมาลัย งานเทียน การปั้นรูป การทำบุหงาเครื่องหอมของข้าวสวย งานปั้นดิน การพิมพ์ผ้าบาติกให้กับคนในชุมชน

ทั่วไป ทั้งในวันธรรมดาและวันเสาร์-อาทิตย์ และประสานบทบาทของเยาวชนกับชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกับสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน

- ทบวงมหาวิทยาลัย มีโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่นิสิตนักศึกษาจากสภาพที่เป็นจริงของชุมชน/สังคมของประเทศ โดยให้รู้จักการทำงานที่เป็นสหวิทยาการ เป็นการส่งเสริมให้นิสิตศึกษานำความรู้ และประสบการณ์จากมหาวิทยาลัยไปสู่การปฏิบัติ โดยมีรูปแบบการทำงานที่ต้อง คลุกคลีหรืออาศัยอยู่กับราษฎรในพื้นที่ ในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน และโครงการฝึกอบรมนิสิตนักศึกษาอาสาสมัครของผู้บริโภค เพื่อให้นิสิตมีความรู้ความเข้าใจ ในการบริโภคและเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้บริโภคตามสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และเป็นการสร้างจิตสำนึกให้นักศึกษาทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม รวมทั้งสร้างเครือข่ายในการอาสาสมัครของผู้บริโภคเพื่อชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่ส่งเสริมให้บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาได้รับการพัฒนาและส่งเสริม ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายและร่วมกันกับชุมชน โดยใช้ ศักยภาพและองค์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชน

2.4.3 ผลการวิเคราะห์

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การดำเนินงานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน พบว่า หน่วยงานระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบาย/แผน และมีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน มีผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา เป็นต้น ดังนั้น ผลการดำเนินงานอยู่ใน ระดับปานกลาง

ระดับอุดมศึกษา

ในระดับอุดมศึกษา พบว่า สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษามีการดำเนินงานในด้านนี้ เช่นเดียวกับสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่มีโครงการต่างๆ ที่ส่งเสริมนิสิตนักศึกษา คณาจารย์ เรียนรู้ร่วมกับชุมชน นับได้ว่ามีการดำเนินการในระดับปานกลาง

2.4.4 ปัญหา อุปสรรค

(1) เนื่องจากการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในช่วงที่ผ่านมา มีลักษณะการเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนเพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เน้นด้านวิชาการเป็นหลัก ทำให้ละเลยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้

(2) การดำเนินงานของระดับอุดมศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีรูปแบบการดำเนินงานที่หลากหลาย มีทั้งการฝึกอบรมเกี่ยวกับอาชีพ และส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาเข้าไปร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แต่ละสถาบันเป็นผู้ดำเนินการการเก็บข้อมูลยังไม่ได้ลงลึกในรายสถาบัน ทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน

2.4.5 ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่จัดการศึกษาในชุมชน ควรมีแผนปฏิบัติการร่วมกันในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในด้านต่าง ๆ เนื่องจาก หน่วยงานทางการศึกษาในชุมชน มีตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา มีบุคลากรที่มีความรู้ มีศักยภาพเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ฝึกอบรมบุคลากรในชุมชนด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ประเด็นที่ 3 การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 กำหนดว่า “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ” เป็นการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในการนำ “ทรัพยากร” ที่มีอยู่ทั้งสถานที่ บุคลากร และงบประมาณมาเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่และทุกโอกาสอย่างเหมาะสม

3.1 สิ่งที่ต้องดำเนินการ ส่งเสริมการดำเนินงานและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

3.2 ผลการดำเนินงาน

3.2.1 การดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทั้งของภาครัฐ เอกชน และชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย และชุมชนจันทเสน เป็นต้น นอกจากนี้เปิดบริการให้เข้าชมและบริการข้อมูลวิชาการ ยังมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้าน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการดำเนินวิถีชีวิตของไทย และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น จัดบรรยายวิชาการ จัดนิทรรศการ จัดอบรมตามความเหมาะสมและตามโครงการต่างๆ ของแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้ “แหล่งเรียนรู้” มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกันดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

(1) ศึกษาค้นคว้า วิจัย เช่น ศึกษาการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ที่มีในประเทศไทยทั้งของภาครัฐ เอกชน และชุมชน ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการและการ

พัฒนางานของแหล่งเรียนรู้ในต่างประเทศ และจัดทำโครงการวิจัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาดลอดชีวิต:กรณีศึกษานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และพื้นที่ใกล้เคียง (สกศ.) ศึกษารูปแบบและแนวทางการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ และวิจัยเชิงสำรวจแหล่งการเรียนรู้ดลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน) และศึกษารูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ดลอดชีวิตในระดับอุดมศึกษา (ทบวงมหาวิทยาลัย) เป็นต้น

(2) ผลิตภัณฑ์ และสื่ออุปกรณ์ มีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ เช่น หนังสือ กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ (สกศ.) หนังสือต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจากการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ (สกศ. และ กรมการศึกษานอกโรงเรียน) หนังสือเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่น (สกศ. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ) และ คู่มือแนวทางการจัดตั้งและการดำเนินงานหอวัฒนธรรมนิทัศน์ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ)

ส่วนการผลิตสื่อ อุปกรณ์ ได้แก่ วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย วิดีโอ ซีดี และสไลด์มัลติวิชั่น เผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมศึกษาและการนำชมหอไทยวิวัฒน์ และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและข้อมูลวัฒนธรรมแก่ประชาชนทั่วไป ผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ URL : <http://www.kanchanpisek.or.th> (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ)

(3) พัฒนาบุคลากรเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เช่น อบรมคณะกรรมการที่อ่านหนังสือเกี่ยวกับการดำเนินงาน จำนวน 17,720 แห่ง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน) ฝึกอบรมครูภาษาอังกฤษเพื่อให้บริการจัดการศูนย์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการจัดสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (กรมอาชีวศึกษา) ฝึกอบรมพัฒนาผู้บริหารหอวัฒนธรรมนิทัศน์ รุ่นที่ 6 จำนวน 9 จังหวัด (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ) และพัฒนาครูและสถานศึกษาด้านการเรียนรู้ โดยความร่วมมือทางวิชาการกับ

สภามหาวิทยาลัยในการดำเนินงานโรงเรียน IT จัดการเรียนการสอนในลักษณะ e-learning รวมทั้งให้ความรู้แก่บุคลากรศูนย์พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เรื่อง การพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้สามารถดำเนินงานห้องสมุด ได้อย่างเป็นระบบ (กรมวิชาการ)

(4) นำร่องศึกษารูปแบบในการจัดตั้งศูนย์การกีฬาและนันทนาการ ชุมชน ใน 11 จังหวัด (อยู่ระหว่างการศึกษ) (กรมพลศึกษา)

(5) จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น ในรอบปีที่ผ่านมารวมการ ศึกษาออกโรงเรียน จัดตั้งและพัฒนาห้องสมุดประชาชนเพิ่มเติม จำนวน 45 แห่ง และ ปรับปรุงห้องสมุด “เฉลิมราชกุมารี” จำนวน 72 แห่ง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จัด ตั้งสำนักสารสนเทศ สถาบันบริการ/ห้องสมุดและห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ในสถาน ศึกษาทุกแห่ง (ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์อยู่ระหว่างดำเนินการ) และปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ ทางธรรมชาติ 2 แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติหนองระเวียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับ พันธุกรรมพืชและการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ จังหวัดตรัง กรมศิลปากร ปฏิรูปพิพิธภัณฑ์สถานศึกษาแห่งชาติและอุทยานประวัติ ศาสตร์เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต (อยู่ระหว่างดำเนินการ) สำนักงานสภาสถาบันราช ภัฏ ดำเนินการพัฒนาห้องสมุดสำนักศิลปและวัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏให้เป็น แหล่งวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ดำเนินกิจกรรมกีฬา และนันทนาการในศูนย์เยาวชนต้นแบบของเทศบาล 16 แห่ง ศูนย์เยาวชนทั่วไป 90 แห่ง กรมอาชีวศึกษา สนับสนุนงบประมาณให้สถานศึกษาจัดตั้งศูนย์วิทยบริการ และสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร สนับสนุนเอกสารให้กับหอสมุดเฉลิมพระเกียรติ เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้และค้นคว้า

3.3 ผลการวิเคราะห์

หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ดำเนินการโดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น มีการศึกษาวิจัย องค์ความรู้ การผลิตเอกสาร สื่ออุปกรณ์ การพัฒนา บุคลากร การนำร่องโครงการต่างๆ รวมทั้ง มีการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

เพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์เยาวชน เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่าแหล่งเรียนรู้มีจำนวนมาก และแต่ละแห่งแยกดำเนินการภายในแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ ทำให้การใช้ประโยชน์มีค่อนข้างจำกัด นับว่า ผลการดำเนินงานก้าวหน้าในระดับปานกลาง

3.4 ปัญหา อุปสรรค

- (1) เนื่องจากแหล่งเรียนรู้มีอยู่มากมาย ในทุกชุมชน ดังนั้น การติดตามการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้เท่าที่ดำเนินการอยู่ภายในช่วงเวลาที่จำกัด อาจไม่ครอบคลุม ครบถ้วนทุกหน่วยงาน
- (2) การดำเนินงานเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่มีแผนงานโครงการในการพัฒนาใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน

3.5 ข้อเสนอแนะ

จากเอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 5/2545 มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- (1) แหล่งเรียนรู้ในประเทศไทยมีจำนวนมากทั้งของภาครัฐ เอกชน และชุมชน ซึ่งควรมีการทำงานเชื่อมโยงระหว่างกัน เพื่อการดำเนินการของแหล่งเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (2) ในการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ควรใช้ทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกันอย่างมีคุณค่า เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนให้มากที่สุด
- (3) มีการจัดตั้งเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้เพื่อเป็นฐานสำคัญในการดำเนินงานกิจกรรมด้านการเรียนรู้ รวมทั้งจัดกิจกรรมระหว่างสมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และระดมสมองเพื่อพัฒนางานของเครือข่าย
- (4) มีการระดมพลังความคิด ระดมทรัพยากรจากทุกหน่วยงานของสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(5) สถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและแหล่ง เรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับโอกาสการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่

(6) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อสร้าง สำนึกความเป็นเจ้าของ รัก ห่วงแหน และมีความหมายต่อการเรียนรู้

ประเด็นที่ 4 การจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ

4.1 สิ่งที่ต้องดำเนินการ

ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 26 วรรคสอง ได้กำหนดให้สถานศึกษาปรับวิธีการรับนักเรียนเข้าศึกษาต่อใน ระดับชั้นที่สูงขึ้นโดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษา และ ให้สถานศึกษานำผลการประเมินผู้เรียนเกี่ยวกับความประพฤติ พฤติกรรม การร่วมกิจ กรรม และการทดสอบมาประกอบการพิจารณารับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อ

4.2 ผลการดำเนินงาน

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายการรับนักเรียนโดยให้หน่วยงานต้นสังกัด ของสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติรวมทั้งระเบียบวิธีการรับนักเรียน ของสถานศึกษาในสังกัด ทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมอาชีวศึกษา เป็นต้น ต่างมีนโยบาย และ แนวปฏิบัติการรับนักเรียนที่คล้ายกัน กรมสามัญศึกษาได้กำหนดนโยบายการรับ นักเรียน ประจำปีการศึกษา 2545 ไว้ดังนี้

(1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนทุกคนมีโอกาสได้รับการ ศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึง เสมอภาค และเป็นธรรม โดยกระบวนการรับนักเรียนที่โปร่งใส ตรวจสอบได้

(2) เปิดโอกาสการเข้าเรียนให้เป็นพิเศษ สำหรับกลุ่มคนพิการ กลุ่ม ผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษ

- (3) สนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน
- (4) ให้สหวิทยาเขตและโรงเรียนรับผิดชอบในการรับนักเรียนมากยิ่งขึ้น
- (5) ส่งเสริมให้มีการใช้ผลการเรียนของนักเรียนในการรับเข้าเรียนให้มากขึ้น

ระดับอุดมศึกษา

วิธีการรับนักศึกษาเพื่อเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษามีหลากหลายวิธีตามนโยบายของแต่ละสังกัด แต่ละมหาวิทยาลัย/สถาบัน เช่น สถาบันราชภัฏในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบาย และแนวทางการรับนักศึกษา ปีการศึกษา 2545 ดังนี้

(1) ให้สถาบันราชภัฏรับนักศึกษาด้วยกระบวนการที่เป็นธรรม เสมอภาค โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

(2) ด้านเป้าหมายนักศึกษา ให้พิจารณา ดังนี้

(2.1) ให้สถาบันราชภัฏรับนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันราชภัฏในโครงการเงินกู้ธนาคารโลกเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์และโครงการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์

(2.2) ลดการรับนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษา ตามแนวทางการปฏิรูปครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

(2.3) สาขาวิชาศิลปศาสตร์และบริหารธุรกิจ หากต้องเพิ่มจำนวนการรับนักศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของท้องถิ่น ควรให้มีการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพในรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย มีประสิทธิภาพ

(2.4) ให้สถาบันราชภัฏลดการผลิตนักศึกษาในโปรแกรมวิชาที่มีการอัตราการว่างงานสูง และเพิ่มการรับนักศึกษาในโปรแกรมวิชาที่ขาดแคลนเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน

(3) ให้สถาบันราชภัฏเปิดรับนักศึกษาเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น และให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้ารับการศึกษิตตามศักยภาพ ความพร้อมและความสนใจ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงศักยภาพ ความพร้อมในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน เป็นสำคัญ

(4) ให้ชุมชน ท้องถิ่น และสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการคัดเลือกนักศึกษา

(5) ให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และเสียเปรียบในสังคม

(6) หลักสูตร และโปรแกรมวิชาที่จะบรรจุลงในแผนรับนักศึกษาได้ จะต้องเป็น หลักสูตร / โปรแกรมวิชา ที่ได้รับอนุมัติจากสภาการฝึกหัดครู หรือคณะกรรมการสภาสถาบันราชภัฏ และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนรับรอง คุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว

โดยสรุปในปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาทั้งในสังกัดในกำกับของทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอื่น ๆ มีวิธีการรับนักศึกษา 2 วิธี คือ

(1) การสอบคัดเลือกที่ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งในปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งสถาบันเฉพาะกิจในสังกัดกระทรวงอื่นร่วมสอบด้วย

(2) การรับตรงหรือการรับนักศึกษาตามโครงการพิเศษต่างๆ ที่มหาวิทยาลัย/สถาบันเป็นผู้กำหนดขึ้น

ในส่วนของการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามี ดังต่อไปนี้

♦ การสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัย ทบวงมหาวิทยาลัยได้นำรูปแบบและวิธีการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาระบบใหม่มาใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2542 โดยมีสาระสำคัญ คือ

(1) ผลการสอบวิชาความรู้พื้นฐานวิชาการ (วิชาหลัก) และวิชาพื้นฐานวิชาชีพ (วิชาเฉพาะ) ให้ค่าน้ำหนักรวมกันร้อยละ 90

(2) ผลการเรียนตลอดหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ที่นักเรียนแต่ละคนได้รับจากสถานศึกษาที่สำเร็จการศึกษา ให้ค่าน้ำหนักร้อยละ 10

(3) ผลการสอบสัมภาษณ์และตรวจร่างกาย เพื่อหาข้อมูลประกอบการพิจารณาความพร้อมและความเหมาะสมเป็นขั้นสุดท้ายก่อนการรับเข้าศึกษา โดยไม่คิดเป็นค่าน้ำหนักคะแนน

ทบวงมหาวิทยาลัยได้จัดสอบวัดความรู้ปีละ 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ในเดือนมีนาคม และครั้งที่ 2 ในเดือนตุลาคม การรับสมัครและจัดสอบกระจายไปทุกจังหวัดทั่วประเทศ

♦ การสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาโดยการรับตรงไม่ผ่านทบวงมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย/สถาบันมีการรับเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาโดยการรับตรงเป็นการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่น สามารถสมัครเข้ามาสอบคัดเลือกได้ก่อน นอกจากนั้นยังมีโครงการพิเศษอื่น ๆ ที่แต่ละมหาวิทยาลัย/สถาบัน รับตรงโดยไม่ผ่านทบวงมหาวิทยาลัยอีกหลายโครงการ เช่น โครงการรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษในด้านต่าง ๆ โครงการเยาวชนดีเด่น โครงการช่างเผือก โครงการรับนักศึกษาชาวไทยภูเขาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โครงการเพชรในตมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจโดยการให้ทุนเรียนดี แต่มีฐานะยากจน เป็นต้น

4.3 ผลการวิเคราะห์

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการติดตาม พบว่า มีการจัดทำนโยบายการรับนักเรียนเข้าเรียนต่อ โดยให้ความสำคัญกับการรับนักเรียนในโรงเรียนใกล้บ้านและให้ใช้ผลการเรียนของนักเรียนมาร่วมพิจารณา แต่ไม่ได้เน้นน้ำหนักกับการนำความประพฤติของผู้เรียนด้าน

คุณธรรม จริยธรรม มาพิจารณาในการรับนักเรียน ดังนั้นจะเห็นได้ว่านโยบายการรับนักเรียนยังไม่สอดคล้องกับมาตรา 26 วรรคสองที่กำหนดให้ในการรับนักเรียนเข้าศึกษาต่อ สถานศึกษาต้องพิจารณาจากความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมของนักเรียน และการทดสอบมาประกอบการพิจารณา จึงนับได้ว่า การดำเนินงานมีความก้าวหน้าน้อย

ระดับอุดมศึกษา

การรับนักศึกษาเข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาประเภทจำกัดรับพบว่า ยังให้ความสำคัญกับผลการสอบวิชาความเป็นหลักโดยให้ค่าน้ำหนักร้อยละ 90 และผลการเรียนตลอดหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้ค่าน้ำหนักร้อยละ 10 ส่วนที่เป็นผลการประเมินความประพฤติ พฤติกรรมของผู้เรียนยังไม่ได้นำมาพิจารณา จึงถือว่าการดำเนินการเกี่ยวกับการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ยังไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนั้น การดำเนินงานมีความก้าวหน้า

น้อย

4.4 ปัญหา อุปสรรค

(1) การปรับเปลี่ยนบทบาทผู้สอนให้สามารถประเมินผลผู้เรียนโดยพิจารณาทั้งความรู้ ความประพฤติ การร่วมกิจกรรมของผู้เรียน เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา เนื่องจากผู้สอนยังเคยชินกับการใช้ผลทดสอบทางด้านวิชาการมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน

(2) ในการวัดด้านคุณลักษณะของผู้เรียน เช่น คุณธรรม จริยธรรมเป็นเรื่องที่ต้องกำหนดตัวบ่งชี้ให้ชัดเจน และมีการเก็บข้อมูลเป็นระยะ ๆ และสม่ำเสมอ จึงจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องเที่ยงตรง ประกอบกับ ผู้สอนต้องรับผิดชอบชั้นเรียนซึ่งมีผู้เรียนจำนวนมาก ไม่เอื้อให้นำการประเมินคุณลักษณะมาใช้

(3) ระบบการสอบคัดเลือกยังไม่สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ อย่างแท้จริง ซึ่งจะต้องสะท้อนทั้งความรู้และคุณลักษณะอื่น ๆ ควบคู่กันไป

4.5 ข้อเสนอแนะ

1. การพิจารณาความประพฤติของผู้เรียนโดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม ในการรับเข้าศึกษาต่อ เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการเตรียมการและดำเนินการอย่างรอบคอบเพื่อให้การนำมาใช้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ควรปรับระบบการจัดสรรโอกาสศึกษาต่อให้สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ โดยเฉพาะวิธีสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยนำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควบคู่ไปกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรและคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม มาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาคัดเลือก และจัดทำแผนการปรับระบบการคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยให้ชัดเจนและประกาศให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนได้รับทราบทั่วกัน ซึ่งในคราวประชุม เรื่อง การปฏิรูปการศึกษา ในวันพฤหัสบดีที่ 1 สิงหาคม 2545 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล โดยมี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) เป็นประธาน จัดประชุมโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับ กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานปฏิรูปการศึกษา และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีมติให้ทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกันปรับเปลี่ยนวิธีการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา

ตารางวิเคราะห์ความก้าวหน้าการดำเนินงานหมวด 4

ประเด็น	ระดับความก้าวหน้า				หมายเหตุ
	ไม่ ก้าวหน้า	ก้าวหน้า น้อย	ก้าวหน้า ปาน กลาง	ก้าวหน้า มาก	
1. หลักสูตรการศึกษา					
1.1 หลักสูตรแกนกลาง				✓	-ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลาง “หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544” เมื่อวันที่ 2 พ.ย. 2544 -นำร่องการใช้ ชั้น ป.1 ป.4 ม.1 และ ม.4 ในปีการศึกษา 2545 เพื่อเตรียมการใช้อย่างเต็มรูปแบบ ปีการศึกษา 2547 - เริ่มใช้ในทุกโรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 เป็นต้นไป
1.2 หลักสูตรสถานศึกษา			✓		มีการเตรียมการในการจัดทำหลักสูตรควบคู่กับการเตรียมการใช้หลักสูตรแกนกลาง ทั้งสร้างองค์ความรู้ พัฒนาบุคลากร และมีโรงเรียนเครือข่ายเพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบจัดทำหลักสูตร
1.3 หลักสูตรอุดมศึกษา			✓		มีการปรับสาระหลักสูตรแต่ละสาขาวิชาให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม และท้องถิ่น และดำเนินการส่งเสริมการปรับหลักสูตร และมีโครงการนำร่อง 6 สาขาวิชา
2. การเรียนรู้					
2.1 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ					
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 			✓		มีการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้งนโยบายและการนำไปสู่การปฏิบัติ แต่ยังคงขยายผลไม่ครอบคลุมทุกโรงเรียน และยังไม่มีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ

ประเด็น	ระดับความก้าวหน้า				หมายเหตุ
	ไม่ ก้าวหน้า	ก้าวหน้า น้อย	ก้าวหน้า ปาน กลาง	ก้าวหน้า มาก	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระดับอุดมศึกษา 			✓		มีการสร้างองค์ความรู้ และมีแผนดำเนินการโครงการนำร่องเรื่องต่างๆ อย่างต่อเนื่อง
2.2 การวัดและประเมินผล ผู้เรียนตามสภาพจริง					
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน 		✓			มีการวิจัยสร้างองค์ความรู้ มีโรงเรียนนำร่อง และครูมีความรู้ความเข้าใจการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงน้อย
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระดับอุดมศึกษา 		✓			ให้อิสรระคณาจารย์ผู้สอนในการประเมินผลผู้เรียนในแต่ละสาขาวิชา ซึ่งแตกต่างกัน และมีการสร้างองค์ความรู้และเผยแพร่แต่ยังไม่มีการติดตามผลในเรื่องนี้
2.3 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้					
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน 		✓			มีการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาบุคลากร และโครงการนำร่อง ครูทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนมีจำนวนน้อย
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระดับอุดมศึกษา 			✓		- มีงานวิจัยประมาณ 2,800 เรื่อง - คณาจารย์ ร้อยละ 48 มีผลงานวิจัย
2.4 การมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ ในชุมชน					
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน 			✓		มีนโยบาย / แผน และดำเนินการให้ความรู้การจัดการศึกษาแก่ชุมชน
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ระดับอุดมศึกษา 			✓		มีโครงการสร้างเสริมประสบการณ์ในการทำงานและเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง

ประเด็น	ระดับความก้าวหน้า				หมายเหตุ
	ไม่ ก้าวหน้า	ก้าวหน้า น้อย	ก้าวหน้า ปาน กลาง	ก้าวหน้า มาก	
					คณาจารย์ นักศึกษากับชุมชน
3. การจัดตั้งและพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ตลอดชีวิต			✓		แหล่งเรียนรู้มีจำนวนมาก แต่การใช้ ประโยชน์มีค่อนข้างจำกัด
4. การจัดสรรโอกาสในการ ศึกษาต่อ					
▪ ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน		✓			นโยบายไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 26 วรรคสอง
▪ ระดับอุดมศึกษา		✓			นโยบายไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 26 วรรคสอง

บทที่ 4

สรุป ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

สรุป

การติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ซึ่งเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้ในช่วง 3 ปีหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายและข้อมูลที่ได้จากผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูลโดยจัดระดับความก้าวหน้าของการดำเนินงานเป็น 4 ระดับ คือ ไม่มีความก้าวหน้า ก้าวหน้าน้อย ก้าวหน้าปานกลางและก้าวหน้ามาก ตามดัชนีที่กำหนดใน 2 มิติ คือ

1) การดำเนินงานที่เป็นกระบวนการขั้นตอน(Stage of development) ของการนำนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติ

2) ความสอดคล้อง (Relevance) ผลการดำเนินงานกับเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

นอกจากนั้นมีการตรวจสอบข้อมูลโดยการประชุมคณะทำงานติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษารวม 4 ครั้ง และมีการประชุมโต๊ะกลมที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาร่างรายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ผลสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษา

1.1 **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**ที่เป็นหลักสูตรแกนกลางมีความก้าวหน้าในการดำเนินงานมากเนื่องจากการประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 และมีการนำร่องการใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ชั้นมัธยม

ศึกษาปีที่ 4 ในปีการศึกษา 2545 และเริ่มใช้ในทุกโรงเรียนตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 เป็นต้นไป

1.2 หลักสูตรสถานศึกษา มีการเตรียมการให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรควบคู่ไปกับการเตรียมการใช้หลักสูตรแกนกลาง มีการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาบุคลากร มีโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนเครือข่ายในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าระดับปานกลาง เนื่องจากยังอยู่ในระยะการนำร่อง ยังต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่งที่จะนำไปขยายผลให้เต็มรูปแบบ

1.3 หลักสูตรอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษา มีการปรับสาระหลักสูตรแต่ละสาขาวิชาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและท้องถิ่น มีโครงการนำร่องในการปรับปรุงหลักสูตรในกลุ่ม 6 สาขาวิชา คือ การท่องเที่ยว บัญชี วิทยาศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อนำผลมาปรับปรุงหลักสูตรสาขาวิชาอื่นๆให้มีคุณภาพมาตรฐาน นับว่าผลการดำเนินงานของหลักสูตรอุดมศึกษา มีความก้าวหน้าระดับปานกลาง

2. การเรียนรู้

2.1 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้งนโยบายและการนำไปสู่การปฏิบัติ แต่ยังคงขยายผลไม่ครอบคลุมทุกโรงเรียนและยังไม่มี การติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าระดับปานกลาง

ระดับอุดมศึกษา มีการสร้างองค์ความรู้ ทั้งมีแผนการดำเนินการและมีโครงการนำร่องอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่มี การขยายผลที่ครอบคลุมทุกแห่ง ผลการดำเนินงาน มีความก้าวหน้าระดับปานกลาง

2.2 การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการวิจัยสร้างองค์ความรู้ มีโรงเรียนนำร่องควบคู่ไปกับการนำหลักสูตรแกนกลางไปใช้ ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงน้อย ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้า น้อย

ระดับอุดมศึกษา ให้อิสระกับคณาจารย์ผู้สอนในการวัดและประเมินผลผู้เรียนในแต่ละสาขาวิชา ซึ่งแตกต่างกัน ทั้งมีการสร้างองค์ความรู้และเผยแพร่ แต่ยังไม่มีการติดตามผลในเรื่องนี้ ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าน้อย

2.3 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาบุคลากร และโครงการนำร่อง แต่จากการสำรวจพบว่าครูทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนยังมีจำนวนน้อย ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าน้อย

ระดับอุดมศึกษา มีงานวิจัยในระดับอุดมศึกษาประมาณ 2,800 เรื่อง มีคณาจารย์ร้อยละ 48 ที่มีผลงานวิจัย ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าปานกลาง

2.4 การมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ในชุมชน

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีนโยบายและแผนงาน รวมทั้งมีการดำเนินงานในการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่ชุมชน ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าปานกลาง

ระดับอุดมศึกษา มีโครงการเสริมสร้างประสบการณ์ในการทำงานและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณาจารย์ นักศึกษากับชุมชน ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าปานกลาง

3. การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีการดำเนินงานโดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การศึกษาวิจัย องค์ความรู้ การผลิตเอกสาร สื่ออุปกรณ์ การพัฒนาบุคลากร การนำร่องโครงการ มีการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์เยาวชน เป็นต้น ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าปานกลาง

4. การจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายการรับนักเรียนเข้าเรียนต่อยังไม่ได้นำหนักกับการนำความประพฤติของผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมมาพิจารณา

นโยบายการรับนักเรียนเข้าเรียนต่อยังไม่สอดคล้องกับมาตรา 26 วรรคสอง ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าน้อย

ระดับอุดมศึกษา นโยบายการรับนักศึกษาเข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาประเภทจำกัดรับ พบว่าให้ความสำคัญกับผลการสอบวิชาการเป็นหลักโดยให้ค่าน้ำหนักร้อยละ 90 และผลการเรียนตลอดหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายให้ค่าน้ำหนักร้อยละ 10 ส่วนที่เป็นผลการประเมินความประพฤติ พฤติกรรม ยังไม่ได้นำมาพิจารณาผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าน้อย

ปัญหาอุปสรรค

1. **หลักสูตรการศึกษา** ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดบุคลากร อาจยังไม่มีความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้

2. **การเรียนรู้** การเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของครูให้สอนในแนวใหม่เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา เนื่องจากครูยังยึดติดกับการสอนแบบเดิม นอกจากนี้จำนวนนักเรียนในแต่ละห้องเรียนมีจำนวนมาก ครูมีภาระงานมาก ทำให้ครูไม่สามารถจัดเตรียมการสอนที่มีประสิทธิภาพได้ ส่วนการวัดและประเมินผล คุณลักษณะของผู้เรียน เช่น คุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องที่ต้องกำหนดตัวบ่งชี้ให้ชัดเจนและมีการเก็บข้อมูลเป็นระยะๆ และสม่ำเสมอ จึงจะได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง ประกอบกับผู้สอนต้องรับผิดชอบห้องเรียนซึ่งมีผู้เรียนจำนวนมาก ทำให้ไม่เอื้อต่อการนำวิธีการประเมินคุณลักษณะมาใช้

3. **การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต** เนื่องจากแหล่งเรียนรู้มีอยู่มากมายในทุกชุมชน มีการดำเนินงานเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่มีแผนงานโครงการในการพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน

4. **การจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ** ระบบการสอบคัดเลือกยังไม่สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งจะต้องสะท้อนทั้งความรู้และคุณลักษณะอื่น ๆ ควบคู่กันไป

ข้อเสนอแนะ

1. **หลักสูตรการศึกษา** ในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีบุคลากรไม่เพียงพอ หน่วยงานต้นสังกัดควรมีแผนดำเนินการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนเหล่านี้ มีความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้ เช่น

2. **การเรียนรู้** ควรเร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การวิจัยในชั้นเรียน การวัดและประเมินผลแนวใหม่ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกระตุ้นให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้แนวใหม่ ควรมีการติดตามผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ทราบผลดีและปัญหาอุปสรรคของการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อนำผลของการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในทุกระดับและทุกกลุ่มเป้าหมายต่อไป

3. **การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต** ในการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ ควรใช้ทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกันอย่างมีคุณค่า ทั้งนี้ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนควรทำงานประสานเชื่อมโยงกันเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด

4. **การจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ** การปรับเปลี่ยนวิธีการจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการเตรียมการและดำเนินการอย่างรอบคอบ เพื่อให้การนำไปใช้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ควรเร่งปรับวิธีการรับเข้าศึกษาต่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

บรรณานุกรม

- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **แผนปฏิบัติการกรมการศึกษานอกโรงเรียน
ปีงบประมาณ 2545.** กรุงเทพฯ, ม.ป.ป.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **รายงานผลการดำเนินงาน
ตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2544.** กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน
จำกัด เจ.เอ็น.ที., 2545.
- คณะกรรมการการศึกษานแห่งชาติ, สำนักงาน. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ, 2542
- คณะกรรมการการศึกษานแห่งชาติ, สำนักงาน. **กรอบการติดตามและประเมินผล
การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา (อัดสำเนา) .** กรุงเทพฯ, 2545.
- คณะกรรมการการศึกษานแห่งชาติ, สำนักงาน. **รายงานการติดตามและประเมินผล
การปฏิรูปการศึกษาในวาระครบรอบ 3 ปีของการประกาศใช้พระราช
บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ, 2545.
- คณะกรรมการการศึกษานแห่งชาติ, สำนักงาน. **ศึกษาธิการ, กระทรวง. มหาวิทยาลัย,
ทบวง. ปฏิรูปการศึกษา, สำนักงาน (องค์การมหาชนเฉพาะกิจ) และ รับรอง
มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน (องค์การมหาชน)
ร่างสรุปสาระสำคัญการประชุมเรื่องการปฏิรูปการศึกษา (อัดสำเนา)
เอกสารประกอบการประชุมเรื่องการปฏิรูปการศึกษา ณ ดึกสันต์ไมตรี ทำเนียบ
รัฐบาล. กรุงเทพฯ, 2545.**
- คณะกรรมการการศึกษานแห่งชาติ, สำนักงาน. **แหล่งเรียนรู้. เอกสารประกอบ
การประชุมคณะกรรมการการศึกษานแห่งชาติ ครั้งที่ 5/2545 .** กรุงเทพฯ, 2545.
- คณะกรรมการการศึกษานแห่งชาติ, สำนักงาน. **รายงานการวิจัยกรณีศึกษาการเรียน
การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : สาขาวิชาสังคมศาสตร์.** กรุงเทพฯ,
2545.

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน, สำนักงาน. รายงานประจำปีงบประมาณ

พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ, 2545.

มหาวิทยาลัย, ทบวง. รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2544.

กรุงเทพฯ, 2545.

สํานักศึกษา, กรม. การดำเนินงานของกรมสามัญศึกษาตามนโยบาย

ของรัฐมนตรีปีงบประมาณ 2545. กรุงเทพฯ, 2545.

สํานักศึกษา, กรม. ผลการดำเนินงานตามนโยบายกรมสามัญศึกษา

ปีงบประมาณ 2544. กรุงเทพฯ, 2544.

ภาคผนวก

คณะกรรมการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

1. ศ.สุมน อมรวิวัฒน์	ที่ปรึกษา
2. นางสาวเจ็อจันทร์ จงสถิตอยู่	ที่ปรึกษา
3. นายวิเชียร เกตุสิงห์	ที่ปรึกษา
4. นายชินภัทร ภูมิรัตน	ที่ปรึกษา
5. รศ.มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ	ที่ปรึกษา
6. นางรุ่งเรือง สุขชาติกร	ประธาน
7. นางนิรมล กิตติวิบูลย์	
8. นางชูศรี ตันพงศ์	
9. นางสมศรี กิจชนะพานิชย์	
10. นางจิตรียา ไชยศรีพรหม	
11. นางสุทธศรี วงษ์สมาน	
12. นางอุมาพร หล่อสมฤดี	
13. นางสาวทวีพร บุญวานิช	เลขานุการ
14. นายดุสิต ทองสลวย	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้ดำเนินการ

ที่ปรึกษา

ดร.รุ่ง แก้วแดง

ดร.เจือจันทร์ จงสถิตอยู่

ดร.ชินภัทร ภูมิรัตน

ดร.รุ่งเรือง สุชาภิรมย์

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและวางแผนการจัดการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญด้านประเมินผลการศึกษา

ผู้อำนวยการจัดทำรายงาน

ดร.ชินภัทร ภูมิรัตน

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและวางแผนการจัดการศึกษา

บรรณาธิการ

ดร.รุ่งเรือง สุชาภิรมย์

ผู้อำนวยการกลุ่มงานประเมินผลฯ 1

ผู้จัดทำรายงาน

ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี

นางสาวทวีพร บุญวานิช

นายดุสิต ทองสลวย

ผู้ประสานการพิมพ์ :

นางสาวสมศรี จงจำเริญทรัพย์